

ELVÍRA FILIPOVIČOVÁ-PTÁKOVÁ

ČESKOSLOVENSKÝ SYNDROM

RUSKÝMA
OČIMA

Michal

ELVÍRA FILIPOVIČOVÁ-PTÁKOVÁ

ČESKOSLOVENSKÝ
SYNDROM RUSKÝMA
OČIMA

Archa

ELVÍRA FILIPOVIČOVÁ

ČESKOSLOVENSKÝ SYNDROM

RUSKÝMA
OČIMA

o autorce.....

Elvíra (Elena) Filipovičová, spisovatelka, novinářka a fotografka, pracovala v minulosti jako zootechnička, později biochemička, kandidátka biologických věd. Narodila se v Moskvě v rodině geologů, válečné dětství prožila nedaleko Stalingradu. Studovala v Moskvě, vdala se za českého studenta Iva Ptáka, pracovala v zemědělských družstvech na Liberecku a posléze na celině v Altajském kraji. Absolvovala aspiranturu a pracovala jako vědecká pracovníce v Dubrovicích u Moskvy. V současné době žije střídavě v Rusku a v Čechách.

*E. Filipovičová je autorkou tří patentů, více než 130 vědeckých a populárněvědných článků a brožur o vitamínech a aminokyselinách v krmívech a dvou populárněvědných knih určených širokému okruhu čtenářů. V posledních třinácti letech napsala také řadu prozaických děl. Od roku 2000 vydala deset knih včetně dvoudílného deníku *Od sovětské pionýrky k důchodkyni pendlerce (1944–1994)*, *Borovice až do nebe a další v nakladatelství Belmax a jinde*. Je rovněž autorkou mnoha článků a esejí v časopise *Ruské slovo*, který vychází v Čechách, a také v ruských periodikách *Krestjanka* a *Dubrovickij blagovestnik*.*

*Materiály z jejího deníku byly použity v závěrečné kapitole knihy *We were Young and at War* autorem Sarah Wallis a Svetlany Palmer, vydané britským nakladatelem Harperem Collinsem v roce 2009, a v knize *Invaze 1968: ruský pohled*, kterou za redakce Josefa Pazderky vydal v roce 2011 Ústav pro studium totalitních režimů.*

*V současné době připravuje E. Filipovičová knihu s pracovním názvem *O válečných dětech a děti o válce*.*

„Poznal jsem paní Elvíru Filipovičovou jako zajímavou a mimořádně pracovitou osobu. Na rozdíl od řady dalších autorů, kteří popisují nedávné rusko-české vztahy, nepíše paní Elvíra od stolu. Popisuje svůj život, zážitky, které říkají čtenáři často víc než odborné studie. Jsou poctivým a poutavým svědectvím bouřlivých, složitých a nejednoznačných událostí, které probíhaly v posledních desítkách let mezi Prahou a Moskvou.“

*Josef Pazderka, novinář a publicista,
v letech 2006–2010 zpravodaj
České televize v Moskvě*

autorská předmluva .....

Kniha Československý syndrom obsahuje díla různých žánrů. Zahrnuje jednak povídky, jednak deníkové zápisky, črty, a dokonce i divadelní hru, jakousi truchlivou grotesku. Díla se však neliší jen formou, nýbrž i obsahem. Všechna ovšem mají společné téma, a tím jsou Čechy a Češi, Rusové v Čechách a Češi v Rusku. Leitmotivem celé knihy je přátelství mezi našimi národy, které je spojovalo a bude je nadále spojovat i přesto, že tyto upřímné vztahy byly v průběhu dějin vinou krátkozrakých politiků poznamenány hlubokými ranami.

Nejprve to byli příslušníci NKVD a „Smerše“, v podstatě zločinci obdaření mocí, kteří v pětadvacátém roce zákeřně vylákávali lidi z domů v osvobozené Praze, aby doplnili stavby nenasytného sovětského Gulagu (črta Jak ukradli otce), po nich koncem čtyřicátých let přišli podlí a prolhaní agitátoři, kteří využívali city lidí, jejich lásku a důvěru k Sovětskému svazu, a posílali je sice nikoli přímo za ostnatý drát, ale prakticky do uzavřené zóny (črta Česká sokolka v carském a sovětském Rusku).

A konečně všeobecně známá „bratrská pomoc“ v roce 1968, kdy se obětí stává celý národ, Češi i Slováci, a kdy je obelháván národ vlastní (Deníky, Československý syndrom, Osud pod tanky, Viděl jsem tváře mladičkých ruských okupantů).

Přitom oběťmi byli i sami Rusové. Lidé, kteří znali pravdu o tehdejší Československu a kteří tvrdili, že v této malé sympatické zemi žádná kontrarevoluce nebyla a není, byli prohlášeni za duševně nemocné a násilně „lěčeni“ na psychiatriích (drama Československý syndrom). To trvalo celá sedmdesátá i osmdesátá léta až do Gorbáčovy přestavby.

V 70. a 80. letech vládla i v Čechách politika represí a potlačování svobodného myšlení. Vládnoucí garnitura ukazovala dvojí tvář. Podlézala sovětskému vedení a zároveň se před vlastním lidem tvářila jako obětní beránci, kteří jsou nuceni podřizovat se okupantům (Na Karlově mostě, závěrečná část črty Česká sokolka, My a oni a též Deníky). Právě tato politika způsobila, že nevráživost vůči Rusům a odpor ke všemu ruskému, vyvolané bezohledným vpádem vojsk, trvaly v Čechách tak dlouho.

Teprve pád diktátorských režimů jak v Rusku, tak i v Čechách umožnil obyvatelům těchto dvou tradičně přátelských slovanských zemí svobodně cestovat, lépe se poznávat a díky tomu pochopit, v čem spočívaly příčiny fobií, jimiž byly vzájemné vztahy poznamenány (Na Karlově mostě, Helena).

Jednotlivá díla, napsaná v různých letech, vnitřně propojuje autorský deník, obsahující nejenom popis událostí, ale i různé úvahy. Na pozadí jednotlivých událostí z osobního života, popisovaných v knize, vyostává obraz doby. Diktátorská moc, která, ač se zaštiťuje tím, že vládne jménem nejpočetnější skupiny obyvatelstva, tedy pracujících, vždy představuje násilí především na vlastním lidu a na obyvatelstvu zemí, jež se ocitly v dosahu tohoto diktátorského režimu.

Účelem knihy však není sypat sůl do starých ran, a už vůbec ne rozdmýčávat nepřátelství. Je však důležité, aby lidé v obou zemích mohli nahlédnout společnou minulost s časovým odstupem a díky tomu se naučili jeden druhého lépe chápat, milovat a odpouštět si.

Elvíra Filipovičová-Ptáková

JAK UKRADLI OTCE

příběh z osvobozené Prahy

Byl krásný květnový den roku 1945. V Praze všechno kvetlo, vonělo a zpívalo. Devítiletá ruská holčička Máša si hrála s kamarádkami na malém plácku v parku vedle svého domu. Ptáci, taky už nejspíš unavení z válečné vřavy, štěbetali své jarní písně. Pražské dívky zpívaly a tancovaly při harmonice a s ženskou zvědavostí si prohlížely vítězné sovětské vojáky. Všude bylo slyšet ruštinu. Pro Mášu to byl rodný jazyk, doma mluvili vždycky jenom rusky, chodili do ruského pravoslavného kostela a důsledně se řídili takovými pojmy jako čestnost, slušnost a šlechetnost.

Máša měla Prahu ráda, tady se narodila, tady chodila do školky, tady se seznámila se zpěvnou češtinou a zamilovala si ji, tady žily její první české kamarádky. Měla ale ráda i Rusko, ačkoli tam nikdy nebyla, nafialovělé dálky donských stepí, stráně hustě porostlé heřmánkem a různými bylinami, mezi nimiž se jako veliká živá ryba třpytil Don. Rusko bylo vzdálené za sedmerymi horami a modravými lesy, ale vždycky žilo v Mášině srdci jako krásná tajemná pohádka. A tu se z té pohádky náhle vynořili živí lidé, zaprášení a opálení, hovořící jejím rodným jazykem. Dva z nich, také ve vojenských blůzách a s lodičkami na hlavě, statní a světlovlásí, si všimli modrookého děvčátka se dvěma copánky. „Holčičko, ty jsi Ruska?“ zeptali se. „Ano,“ odpověděla Máša. „Nepřinesla bys nám vodu, jestli to nemáš domů daleko?“ „Je to tady hned vedle, pojdte k nám, tatínek vás moc rád uvidí!“

Mášin tatínek byl asi padesátiletý muž, v Rusku nebyl už čtvrt století a velmi se mu po něm stýskalo. Z hostů měl radost, nařídil ženě, aby snesla na stůl všechno, co doma měli. Za války se jim žilo těžko. Emigranti byli mnohdy sledováni gestapem a jejich rodina zvlášť. Mášin otec pracoval v továrně, kde se vyráběly granáty, které podezřele často nevybuchovaly. Ačkoli Ivan, jak se Mášin otec jmenoval, pracoval kvůli zdravotním problémům pouze jako hlídač, podezření padlo i na něj. Matka připravovala v kuchyni pohoštění, otec se zatím bavil s hosty, zdáli se být takoví veselí a něčemu se smáli...

Pak se najednou hosté i s otcem zvedli. Ve dveřích se ještě otočil a řekl Máše: „Jdu jenom na chvílku, hned se vrátím...“ Asi si myslel, že se vrátí i s návštěvníky, protože manželce, která stále ještě chystala v kuchyni pohoštění, nic neřekl. Byla to však

Vladyka Sergej Pražský s dětmi, kterým ukradli otce a starší bratry. Vpravo na fotografii Jelena Musatovova. (květen 1945, archiv Jeleny Musatovové)

poslední otcova slova. Už se nevrátil. Máša s maminkou marně čekaly s jídlem. Otce ani hostů se nedočkaly. Vyšly tedy na ulici a vyptávaly se sousedů i kolemjdoucích.

Nikdo však nikoho neviděl. Stále voněl šerík, vrabci bezstarostně cvrlikali a kdesi někdo zpíval a tančil za doprovodu ruské harmoniky... K večeru je sousedka „uklidnila“: nejsou jediná, komu se něco takového stalo, u nich v domě úplně stejným způsobem vylákali ven mladého, asi osmnáctiletého ruského studentíka. Poprosili ho, aby jim něco přeložil... A z Professorského domu, jak se říkalo budově postavené družstvem ruských vysokoškolských učitelů, takhle podobně odvedli skoro všechny muže, mladé i staré.

Mášina matka, taky Ruska, začala horečně pátrat a dotazovala se na sovětském velvyslanectví v Praze. Tam ji vyslechli, ale nechápavě krčili rameny, že prý jako představitel SSSR nedostali žádné instrukce týkající se pražských Rusů a že se nejspíš jedná o nějakou zločineckou bandu... Manželky, matky, děti a sestry

Praha v květnu 1945 (archiv Ivo Ptáka)

mužů, bratrů a synů, kteří byli takto zákeřně uneseni, zoufale pobíhaly po celé Praze v naději, že naleznou své blízké, a posléze vyčerpané marným pátráním a nejistotou upadaly do hluboké deprese.

Ještě téhož večera se Máša roznemohla. V noci blouznila z horečky a stále opakovala: „To já za to můžu! Já, já! Myslela jsem, že jsou hodní. Sama jsem je k nám přivedla!“ Nervový otřes Mášu navždycky poznamenal. Jenom hluboká víra v Boha a podpora znamenitého pravoslavného kněze, vladyky Sergije Pražského, jí pomohly zachovat si nejenom duševní zdraví, ale i lásku k lidem a soucit s jejich utrpením. Toho si Rusové, kteří ve dvacátých letech našli v Praze útočiště, užili po válce víc než dost.

Po únorových událostech v roce 1948, které se tehdy nazývaly revolucí a dnes komunistickým pučem, byly rodiny, jež dosud obývaly Profesorský dům, vystěhovány do zchátralých špelunek

Jelena Musatovová u hrobu vladky Dorofeje (Olšanské hřbitovy, 2010)

v okrajových čtvrtích a jejich původní byty, do nichž vložily své vlastní úspory, byly předány „vhodnějším osobám“. Říká se, že z původních obyvatel zůstala v domě jen rodina kněze Michaila Vasněcova, ale i jim nastěhovali do bytu velice nepřijemného nájemníka.

Manželka otce Michaila, mátuška Olga, se nervově zhroutila poté, co byl unesen i jejich syn. Nedokázala se smířit se ztrátou jediného dítěte, které si už nemladí manželé doslova vymodlili. Naprostá nejistota a žádné zprávy o synově osudu podlomily její kdysi pevné zdraví. Dříve činorodá a optimistická žena dlouhá léta psychicky strádala a předčasně zemřela.

O starého otce Michaila se starala mladá dívka Jelena Musatovová, jejíhož otce, podobně jako tatínka Máši, unesli agenti NKVD, kteří přišli do Prahy spolu s armádou. Z několika set mužů odvečených z Československa do Gulagu se domů téměř nikdo nevrátil.

Osmého května se v Praze slaví svátek osvobození. Zvlášť je to vidět na Olšanských hřbitovech. Pražané přinášejí květiny na hroby sovětských vojáků a nezapomínají ani na vlasovce, kteří padli v bojích o Prahu nebo byli zastřeleni pracovníky NKVD bezprostředně po skončení války.

A 13. května se na Olšanských hřbitovech koná vzpomínka na ruské i české Pražany, kteří byli v květnu 1945 odvezeni do sovětského Gulagu.

ŽIVOT V PASTI

česká sokolka v carském
a sovětském Rusku

Dvě poloviny jedné duše místo předmluvy .....

Podle osobních dokladů se jmenuje Olimpiada Andrejevna, ale příbuzní a blízcí přátelé jí i přes její důstojný věk stále oslovují dívčím jménem Lilja. Seznámila jsem se s ní na výstavě ruského malíře Rostislava Korjakina, otce mé velmi dobré známé, pracovnice Slovanské knihovny v Praze Taťjany Podhájecké (za svobodna Korjakinové). Mimochodem, oba její rodiče pocházejí ze smíšeného rusko-českého a česko-ruského manželství. Ona sama se cítí být Češkou stejně jako Ruskou a obě poloviny, tvořící její tělo a duši, spolu žijí v tiché symbióze a nehádají se, přestože je to občas těžké.

Česká sokolka Libuše v carském Rusku .....

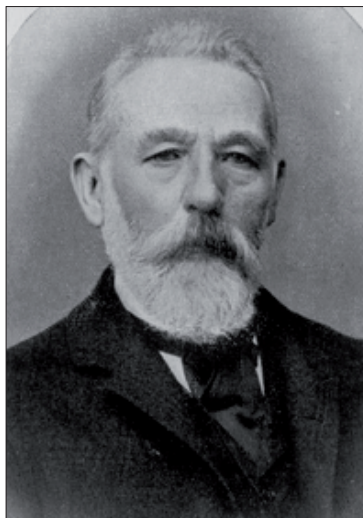
Chci zde však především vyprávět o její babičce Libuši a tetě Olimpiadě, tedy Lilje. Libuše (rusky Ljuba) byla česká sokolka. Pocházela z měšťanské rodiny, její matka Julie Štoková byla sestřenicí známého českého spisovatele a básníka Svatopluka Čecha, který měl rád Rusko a nejednou tam pobýval, nějakou dobu žil také v Tbilisi (tehdy Tiflis). Toto město se někdy nazývalo prvním „hnízdem“ ruských sokolů. Právě sem přijela Libuše v roce 1912 spolu se skupinou českých sokolů a sokolek, krásných mladých lidí, vyznačujících se silou těla i ducha.¹

1 České sokolské hnutí vzniklo v Praze z iniciativy Miroslava Tyrše 12. února 1862. Jeho cílem bylo pozvednout mravní úroveň národa prostřednictvím správné výchovy těla i ducha. Sokolská myšlenka výchovy lidí krásných ve všech ohledech rychle nabývá na popularitě i v Rusku. Už od r. 1907 jsou do Ruska zváni čeští sokolové (a sokolky) jako učitelé tělocviku. Především jsou to gymnasté. Hlavními rysy sokolského hnutí je apolitičnost a nestrannost, víra v Boha, láska k vlasti a osobní čestnost. Sokol si klade za cíl výchovu národa k fyzické zdatnosti, ale neusiluje o zlaté medaile a poháry. Je určen pro všechny bez rozdílu věku, včetně dětí a starců. Sokolské myšlenky zaujaly v Rusku například politika Petra Arkadževiče Stolypina nebo slavné spisovatele Lva Nikolajeviče Tolstého a Antona Pavloviče Čechova. Vždyť právě Čechov napsal, že „člověk má být celý krásný...“. Je zajímavé, že Sokol byl zakázán německými nacisty i komunisty, a to jak v SSSR, tak i v Československu. Teprve po pádu komunistického režimu došlo v obou zemích k jeho obnově.

V roce 1912 byla po všeslovanském sokolském sletu do Ruska pozvána skupina sokolů a sokolek, kteří měli působit jako učitelé tělocviku a trenéři. Mezi nimi byla i sedmnáctiletá talentovaná gymnastka Libuše Štoková. Nejprve měla celá skupina absolvovat přípravný kurz pro výuku tělocviku v Rusku, a především se naučit jazyk. Kurz se konal v Tbilisi, kde tehdy působil český pedagog Drbohlav, přítel Svatopluka Čecha, jehož sestřenice Julie byla matkou Libuše Štokové. Ta dala dceři při odjezdu do Ruska jeho adresu. Svatopluk Čech v té době už nežil, zemřel v Praze 28. února 1908 ve věku dvaadesáti let.

Rodina Drbohlavových přijala Libuši jako vlastní, poskytl jí ubytování ve svém domě a nabídla jí, aby u nich zůstala. Po absolvování kurzu však Libuše odjela do Rostova na Donu, bohatého a pěkného města, které bylo tehdy pokládáno za jižní metropoli Ruska. Tam začala vyučovat tělocvik na dívčím a chlapeckém gymnáziu, na obchodní škole v Senné ulici i soukromě v bohatých rodinách. Pro svoji přátelskou a optimistickou

Svatopluk Čech, bratr Liljina dědečka.

Liljina babička Julie – sestra Svatopluka Čecha (počátek 20. století)

povahu se brzy stala oblíbenou a snadno si získala přátele. Ti ji říkali Ljuba. Její přítelkyně Julja, která také učila na gymnáziu, ji jednou pozvala k sobě domů a seznámila ji se svým bratrem Dmitrijem Korjakinem. Ten sice nebyl sokol, ale obdivoval v té době módní gymnastická vystoupení...

Z Libuše Štokové se stává Ljubov Korjakinová .....

Libuše byla tehdy příjemně překvapena atmosférou v domě své přítelkyně. Nebyl tu sice žádný přepychový nábytek ani nic, co by svědčilo o bohatství majitelů, jak to byla zvyklá vídat v jiných bohatých rostovských domech. Zařízení však vypovídalo o vkusu a duchovní orientaci obyvatel domu.

Upoutalo ji obrovské zrcadlo ve velmi světlém, až stříbrně modrém pokoji, v němž se odrážel klavír, vedle něj elegantní notový stojan a ona, štíhlá hezká dívka s výrazným obočím. Podél stěn stály elegantní židle a křesílka. Pravděpodobně se tu často pořádaly domácí koncerty. Nehráli však jenom profesionální hudebníci, kteří tento pohostinný dům rádi navštěvovali, ale i pán domu, Dmitrij Korjakin, povoláním železniční inženýr. Julja patrně dobře znala svého bratra a vytušila, že se její česká přítelkyně brzy stane členkou rodiny. Dmitrij a Ljuba se skutečně zanedlouho vzali.

Libuše Štoková (1920)

Mladí žili v Rostově, obklopeni přáteli a příbuznými. V roce 1918 se jim narodil syn,

kterému dali jméno Rostislav. V budoucnu se stane ruským malířem v Čechách, ačkoli v Rusku prožije pouhých pět let...

Říjnový převrat se na životě jižní ruské metropole zpočátku téměř neprojevil. Teprve počátkem dvacátých let vtrhli do poklidného domu Korjakinových rudí. Nenašli žádné cennosti, které by se daly ukrást, o to zuřivěji však rozbíjeli zrcadla, rozmlátili knihovnu, notový pult, bušili do klavíru, až to dunělo. Majitelům sice neublížili, ale vystěhovali je do jediné místnosti a většinu domu zabrali rudoarmějci. Všude zavládl zápach onucí a petroleje, který si vtírali do vlasů, aby se zbavili vši. Ve městě za začaly šířit nemoci, břišní a skvrnitý tyfus. Nakazila se celá rodina.

V té době, to už se psal rok 1922, dostala Libuše zprávu z Mezinárodního červeného kříže, že ji hledá její otec Ignác Štok. Rodina se začala chystat na cestu do Československa. Dmitrij však onemocněl krupózním zápallem plic. Léky nebyly a Dmitrij zanedlouho zemřel. Ještě před smrtí však Ljubě kladl na srdce, aby zachránila sebe i syna a co nejrychleji odjela do Čech, kam se i on původně chystal...

Mladé ženě se podařilo uniknout z Ruska sužovaného hladem a nemocemi a s pomocí Červeného kříže se vrátit do Čech. Usadila se spolu s malým synkem v poklidných Pardubicích, kde jí otec našel práci v sirotčinci. Práce s dětmi ji vždycky těšila, a navíc tak mohla mít nablízku i malého Rostíka. Děti, mezi nimiž bylo mnoho válečných sirotek dokonce i z Ruska, svou vychovatelku, která jim nahrazovala rodiče, milovaly.

A znovu zasáhl osud. Jednoho dne přišel do sirotčince muž se dvěma malými chlapci. Jmenoval se Andrej Timofejevič Jakovlev a byl to bývalý poručík carské armády, který se do Čech dostal během první světové války jako válečný zajatec a už tady zůstal. Časem se oženil, jeho česká manželka však brzy zemřela. Zůstal sám se dvěma malými chlapci, a proto se rozhodl umístit je na nějaký čas do sirotčince...

Druhé manželství, a opět česko-ruské .....

„Tak se moji rodiče tehdy seznámili,“ vypráví Libušina dcera z druhého manželství Lilja. „Brzy vytvořili rodinu, chlapce Andreje a Volođu si vzali k sobě. Spolu s Rostíkem tak už měli tři děti. V roce 1931 jsem se narodila já a později ještě moji mladší bratři Lev a Evžen. Měla jsem také starší sestřičku Libušku, ale ta umřela ještě jako dítě. A v roce 1943 zemřel i tatínek. Tenkrát jsme se velice trápili, ale později v pětáctýřicátém, když mnohé ruské muže odvěkli z Čech do gulagu, jsme měli dokonce radost, že se otec té hrůzy nedožil. Tehdy odvezli i mého staršího bratra Rostíka. V té době už pracoval spolu s dalšími umělci na výzdobě pravoslavného chrámu Zesnutí přesvaté Bohorodičky na Olšanech.

Jen jakousi šťastnou náhodou se stalo, že dobytčáky, ve kterých je odváželi, uvázly v Polsku. Asi měsíc strávil v zamřížovaném vagonu, ale pak se je podařilo vrátit zpátky do Čech. Říká se, že to byl jediný podobný případ. Bratr byl přesvědčen, že to byl zásah boží prozřetelnosti, a rozhodl se celý svůj další život zasvětit službě Bohu. Poté, co byla výzdoba chrámu na Olšanech dokončena, odjel do západních Čech, usadil se v Karlových Varech, kde začal zpívat v církevním sboru pravoslavného chrámu Petra a Pavla a později po řadu desetiletí sbor vedl. Současně maloval obrazy, většinou krajiny, které udivovaly svým ruským charakterem. Zvláště, vždyť v Rusku téměř nežil, až na několik málo let v nejranějším dětství...

Hlavně však v té době pracoval jako malíř porcelánu – karlovarský porcelán byl tehdy žádaný. Bratr žil v Karlových Varech až do konce života. Vychovával dceru Tatjanu.

Sokolka Libuše se svým druhým mužem Andrejem Jakovlevem a dětmi. Lilja sedí na otcových kolenou (Praha 1938).

Z Pardubic se naši přestěhovali do Německého (nyní Havlíčkova) Brodu, potom do Brna a v roce 1938 do Prahy, kde otec dostal práci a také tam bylo ruské gymnázium, kam jsem chodila. V roce 1945 se z gymnázia stala sovětská desetiletka. Chodila jsem tam pak ještě celý rok 1946. Tehdy tam studovaly i děti ze sovětských diplomatických rodin, například i děti samotného velvyslance Valeriana Zorina. Pamatuji se, jak odlišně se ve srovnání s námi chovali. Prozpěvovali neslušné častušky, a nebáli se dokonce parodovat sovětskou hymnu: „...Je svaz nerozborný, kde ve srabu žijem, všivý a hladový Sovětský svaz ...“ Mně, která jsem byla vychována k lásce a úctě ke všemu ruskému, a tedy i k sovětskému, to připadalo strašně rouhačské.

*Tehdy jsme Rusům opravdu věřili. Chodili jsme na sovětské filmy, které ukazovaly skvělé lidi a krásný život. Pamatuji se, že film *Poznali se v Moskvě* jsme viděli několikrát. V Praze hostovali skvělí ruští herci, na jejich představeních bylo vždy plno, a i to nás utvrzovalo v pře-*

svědčení, že Rusko je báječná země. Pro mou matku bylo Rusko nejlepší zemí a Rusové nejlepší lidé na světě. V roce 1947 se s konečnou platností rozhodla odjet do země svého prvního muže, do úžasného Rostova na Donu.

Naši známí Rusové se nám to snažili rozmluvit. Vždyť je tam hlad a zkáza, říkali. Ale ona se jen smála: *Prosím vás, jaký hlad, když nám sem Sovětský svaz posílá vagony obilí.*“ V Československu se tehdy skutečně sovětská pšenice dávala prasatům... A na Ukrajině zatím děti umíraly hlady...

„To jsme však zjistili bohužel příliš pozdě...“ povzdechla si při těch dávných vzpomínkách dnes už osmdesátiletá paní. Představila jsem si ji jako krásnou sedmnáctiletou dívku, která znala Rusko jenom z vyprávění své matky, zamilovala si neznámou vlast svého otce a důvěřivě se nechala přemluvit, aby tam odjela žít... A to se jim to snažili rozmluvit i starší bratři Rostislav, Andrej a Vladimír. Andrej a Voloda se za války dostali do koncentráku a od ruských zajatců se o Sovětském svazu dověděli hořkou pravdu. Lilja však poslouchala matku a věřila všemu, co jim vykládali na sovětském vyslanectví. Představitelé SSSR jim připadali úctyhodní a důvěryhodní, nevěděli rozdíl mezi pojmy ruský a sovětský. Slibovali jim krásnou budoucnost ve veliké zemi. Slibovali jim dobré bydlení, práci, studium, možnosti rozvíjet svůj talent.

Všechny Libušiny děti byly nadané, jak Rostislav Korjakin, tak i mladší Jakovlevovi, Lilja, Lev i Evžen. Lilja disponovala krásným altem, zpívala v církevním sboru v chrámu sv. Mikuláše, který vedla známá Ariadna Nikolajevna Ryžkovová. „Byla moji první a bohužel i poslední učitelkou,“ vzpomíná dcera sokolky Libuše. Muzikální byli i mladší bratři. Ljova, tehdy ještě školák, chodil do baletu, a účastnil se už dokonce představení v Národním divadle. Nejmladší Žeňa hrál zas velmi dobře na kytaru.

„Náš otec dovedl hrát snad na všechny nástroje,“ vzpomíná Lilja, „a nejmladší Žeňa byl celý po něm.“

A tak se rodina, tedy matka s mladšími dětmi, rozhodla odjet do SSSR. Ne na čas, nýbrž natrvalo. Na ambasádě jim slavnostně předali sovětské průkazy a poblahopřáli jim, že se stali občany velké sovětské země. V Praze všechno prodali, nakoupili teplé věci, hlavně módní kožíšky do studené ruské zimy, dokoupili prádlo, nádobí...

Vezli s sebou celý vagon věcí. Jízdenku měli do Charkova. Právě tady jim slíbili dát byt, Libuši práci ve škole a později důchod, dětem možnost studovat...

Podobných rodin, které se rozhodly odjet do SSSR z lásky k velké zemi a s vírou v její neomezené možnosti, bylo více. Ve vlaku s nimi jelo ještě několik českých a česko-ruských rodin.

Tady musím poznamenat, že lidé, kteří podleli sovětské agitaci a vydali se do SSSR budovat nejspravedlivější společnost na světě, se našli i v pozdějších dobách.

„Jedou mladí na celinu...“ nebo „Vzhůru do mlhavých dálek...“, zpívalo se v padesátých letech.

Také nás tehdy inspirovaly podobné písně. I my jsme se rozhodli odjet na celinu z poměrně blahobytného Československa, se všemi svými věcmi a s malou dcerkou.

Vraťme se však do roku 1948.

První dojmy z nové domoviny – život v pasti.....

Všechny nadšence, kteří se do SSSR vypravili, nechali v Mukačevu vystoupit, aby je mohli „slavnostně uvítat“.

„Pamatuji se, jak mě ohromilo, co jsem spatřila na nádraží v Mukačevu. Sotva jsme vystoupili z vlaku, doslova se na nás nabalil chumel dětí. Byly vyhublé, oblečené do neuvěřitelně roztrhaných hadrů, bosé. Natahovaly k nám

hubené, dávnou nemyté ruce: Teta, dej nám chlebiček, aspoň kůrčičku! Máme hrozný hlad! Dej nám jíst! Matka tenkrát těsně před hranicemi koupila za poslední zbylé peníze housky a rohlíky. Naplnila jimi celý prádelní koš! Samozřejmě všechno rozdala těm hladovým dětem. Byl jich celý zástup. Ani jsme se jich nestihli zeptat, odkud jsou, kde bydlí. Náhle se ozvala policejní píšťalka a do dětí jako když střelí. Zůstali jsme tam stát sami s prázdným košem.

V Mukačevu nás všechny, kteří jsme přijeli z Československa, shromáždili v sále, kde už byly připravené stoly s pohoštěním. Vzpomínám si, jak jsem se zaradovala, když jsem na stolech zahlédla černé krajíčky. Myslela jsem si, že to je perník, a zatím to byl černý chléb. Nikdy předtím jsem ho neviděla...“

Změna trasy: Do Charkova nemůžete, jedte do Čupachovky ...

V Mukačevu všem nově příchozím sdělili, že jim změnili trasu. Libuši, bývalé gymnastce, trenérce, učitelce tělocviku a vychovatelce, bylo sděleno, že ji do Charkova nepustí. Němci prý natolik zničili město, že ji nemají kde ubytovat. Místo Charkova jí nabídli město Sumy. Město, celé utopené v zeleni, nebylo nijak zvlášť poničené a příchozím se zalíbilo. Na úřadě jim však oznámili, že pro ně nemají ve městě ubytování a že musí odjet do Čupachovky. Tam už prý na ně čekají a mají pro ně připravenou chalupu.

Vlakem se dalo dojet pouze do Achtyrky, nevelkého pěkného městečka v Sumské oblasti. Tady trať končila, do Čupachovky měl jezdit autobus. Tak se tehdy říkalo nákladákům, které měly na korbě lavice stlučené z prken a chráněné plachtou. Normální autobus by ani po tamějších cestách neprojel. Žádné asfaltky tam tehdy nevedly, jenom hluboce zbrzděné polní cesty. Půda je v Čupachovce a jejím okolí těžká, jílovitá, auta tam obvykle zapadnou a cestujícím nezbývá, než je z bahna vytahovat.

Tohle všechno se rodina dověděla hned po příjezdu do Achtyrky. Taky jim řekli, že se to místo tak jmenuje proto, že tam lidé čvachtají v blátě a název Čupachovka vlastně znamená zahnívajícím bahno. Samozřejmě i tam se dá žít. Jde o to jak. Vlastně to ani není skutečná vesnice. Dokonce i na vesnici je prostředí čistší a příjemnější. Tohle je jakési malé sídliště, je tam kolchoz a cukrovar, bydlí se v hliněných ubikacích se společnou chodbou a kuchyní.

Na řepných polích pracují lidé jako nevolníci: každý dostane přidělený úsek, který musí chťe nechťe obhospodařovat. Za to jim píšou čárky a možná dostanou peníze, případně naturálie. A možná taky ne...

„Jak to matka slyšela, okamžitě běžela za přednostou stanice a že pojedeme zpátky do Čech! Ten však jenom krčil rameny: kdo myslíte, že vás tam pustí? Jednou jste sovětští občané a ti si nemůžou jen tak odjet. Teprve teď jí patrně došlo, co provedla, kam to vlastně přivezla děti. Dostala skutečný hysterický záchvat. Nikdy předtím jsem ji takovou nezažila... Tloukla hlavou o zeď a křičela, že se zabije. Kluci řvali jako pomínutí. Vzpomínám si, že jsem jí řekla, ať s tím ještě počká, že zkusím sehnat nějakou pomoc. Vyběhla jsem s pláčem z nádraží, jdu městem a sama nevím kam. Sluníčko svítí, řeka se třpytí, kohouti kokrhají. Každý, koho potkám, na mě udiveně zírá. Byla jsem úplně jinak oblečená, na sobě módní plášť, klobouček... Jeden z kolemjdoucích, podle vzhledu dělník, mě zastavil: ‚Taková mladá, hezká, ty budeš asi herečka, no tak pročpak brečíš?‘ Tak jsem mu všechno vypověděla. Vyslechl mě a povídá: ‚Běž, holka, za poslancem. Je to hodný člověk, válečný veterán. Ten ti pomůže.‘ A ukázal mi, kam mám jít.

Na toho poslance nikdy nezapomenu. Na první pohled mi připadal nevzhledný, ale z unaveného obličej se dívaly pozorné, laskavé oči. Přijal mě a vyslechl, dal mi napít vody, abych se uklidnila. ‚No, pěkně vás ta vaše nová vlast uvítala, jen co je pravda,‘ povídá. Pak zvedl telefon, někomu zavolal a na něčem se domlouval. Nato

se ke mně otočil a řekl, abych šla na městský výbor za předsedou. Že prý nám dají ubytování. Zvedla jsem se a utíkám na výbor. A víte co? Jméno toho hodného člověka jsem si nezapamatovala, ale toho druhého, tlustého, s nařvanou tlamou, to jsem si zapamatovala, jmenoval se Chilčenko. ‚Co si o sobě myslíte!? Myslíte si, že když jste žili v Praze, dostanete byt přímo v Achtyrce? Nemáme byty pro svoje lidi. Máte nařízeno jet do Čupachovky, tak tam koukejte jet!‘ Tak běžím znovu za poslancem. Popadl telefon a přímo zařval do sluchátka: ‚Chilčenko, co jsem řekl! ...Okamžitě!‘ Ještě ten den nás ubytovali a přivezli nám i všechny naše věci.“

„Díky Pánubohu a šťastné náhodě jsme zůstali v Achtyrce“ .....

V Achtyrce tehdy skutečně nebyly žádné byty. Rodinu z Prahy ubytovali ve dvou malých kancelářích městského úřadu, který se měl právě stěhovat jinam. Prozatím přenesli všechny stoly a skříně do zbylé velké místnosti a i tu později předali pražské rodině...

„Lidé, kteří nám pomáhali se stěhováním, byli u vytržení, jaké to máme štěstí, že jsme dostali takový přepychový byt, ale já jsem byla z Prahy zvyklá přece jenom na jiné podmínky a tady mi to přišlo dost divoké. Na záchod jsme museli chodit ven, tam stála polorozpadlá kadibudka, stlučená ze ztrouchnivělých prken, na dveřích nápis M a Ž. Použila jsem ji, když už opravdu nebylo zbylí, a musela jsem si při tom zacpat nos. Byl to pro mě šok. Moje reakce nejspíš stěhováky udivila, ale hned na druhý den nám stloukli úplně novou budku, a dokonce ji i natřeli... Řekli nám, že je výhradně pro nás, přidělali i zámek a slavnostně nám předali velikánský těžký klíč. Hned se nám zlepšila nálada...“

V Achtyrce, napravo od Libuše sedí nejmladší syn Žeňa, za nimi Lilja a její bratr Lev.

Lilja v Achtyrce (50. léta)

Původní Libušiny sokolské naděje, že bude ruské děti učit tělocvik, se neuskutečnily. „Víte, vy tady ve škole pracovat nemůžete.“ „Ale proč ne?“ „Chápejte, přijela jste za zahraničí, vaše západní názory nejsou jaksi...“ mlžili. Ze stejného důvodu odmítli i sedmnáctiletou Lilju přijmout na pedagogickou školu. „Tehdy jsme pochopili, že v téhle zemi nemáme žádná práva, ačkoli jsme vlastnili sovětské průkazy se srpem a kladivem,“ vzpomíná Lilja. Nakonec ji přijali na zdravotnickou školu.

Sotva začal v září školní rok, poslali studenty na sběr brambor, pak zase na řepu, jak to bylo v SSSR obvyklé. Městské děvče z Prahy, které nebylo uvyklé těžké fyzické práci, se sice snažilo ze všech sil, aby svým spolužákům stačilo, ale poslední den se Lilja v horečce zhroutila. Stalala dlouho a když se uzdravila, rozhodla se, že si najde práci.

Mladší bratři ještě chodili do školy a matka byla nezaměstnaná. Rodina žila z toho, co si přivezli s sebou, Libuše postupně prodávala na trhu věci z Československa. Stále však neztráceli naděje. Lilje se podařilo najít si místo sekretářky a zároveň knihovnice ve škole.

Brzy se vdala, vzala si důstojníka místní posádky. Manžel byl však o osm let starší a nesmírně žárlivý. Neměl sice k žárlivosti důvod, na druhé straně je pravda, že hezká a milá dívka z ciziny rozhodně přitahovala pozornost místních chlapců. Lilja nechápala manželovu nedůvěru a bylo pro ni čím dál obtížnější snášet jeho nerudnou povahu a neustálé výčitky, a tak se po čase vrátila do původní rodiny. Nikoli už sama, nýbrž s malou dcerkou Táňou.

Brzy po mateřské nastoupila do práce a holčičku hlídala babička. Zdálo se, že veselá, přívětivá a k lidem pozorná Lilja je docela šťastná. Avšak bylo to jen zdání. Hrozně se jí stýskalo po Praze. Ve snech se jí zdálo o Vltavě s jejími vznosnými mosty, o pohádkových Hradčanech, ozdobených krajkovím věžiček, o útulné pravoslavná kapli na Olšanech s malbami, na kterých se podílel i její bratr Rostislav. Kdysi tam také zpívala ve sboru.

I v Achtyrce byly chrámy, a v některých se dokonce sloužily mše. Dostalo se jí však upozornění, že pracovník ve školství nesmí chodit do kostela... To ji trápilo a dokud ještě žila s manželem, často se mu svěřovala, že se jí tady řada věcí nelíbí. Manžel na to nic neříkal, ale když Lilja podala žádost o rozvod a o alimenty, vyrukoval u soudu se všemi jejími výhradami k těžkostem a problémům života v SSSR. Naštěstí byl soudce slušný člověk a nepoužil Liljiny výroky proti ní. Stačilo málo a mohla se ocitnout v dalekých nehostinných severských končinách... Místo toho tehdy soudce velice rázně usadil manžela: „Vždyť je to ještě dítě, měl jste ji učit, pomáhat. Pro ni samotnou bylo těžké vše zvládat, a proto měla dojem, že je u nás všechno špatné. Chyba přitom byla u vás v rodině, je to vaše vina!“ A tak soudce rozhodl, že bude bývalý manžel platit na dítě alimenty...

Život v pasti.....

Když se Lilja úspěšně vymanila z pout manželství, rozhodla se, že se pokusí zpřetrhat i další a bude žádat o povolení vrátit se zpět do Čech. V Achtyrce jí sdělili, že se takovými věcmi nezabývají. Z oblastního vizového oddělení také dostala zápornou odpověď. Byla i za oním poslancem, který je zachránil před Čupachovkou. Soucítit s ní, ale s lítostí jí sdělil, že jí nemůže nijak pomoci. Nezbyvalo než jet do Moskvy, a tak se odhodlala obrátit se na samotného předsedu Nejvyššího sovětu SSSR Švernika a požádala o přijetí. Švernik ovšem osobně žadatele nepřijímal, tím se zabývali jeho podřízení.

„Vybavuji si velký sál s řadou dveří vedoucích do kanceláří. Vešla jsem dovnitř a setkala se s usměvavým mužem ve středních letech. Vyslechl mě a povídá: ‚Nechápu, co se vám tady nelíbí?! Jen se podívejte, jak jste oblečená!‘ Tehdy jsme ještě nestihli prodat nebo vyměnit za potraviny všechny své věci. Na cestu do Moskvy jsem si oblékla to nejlepší, co mi ještě z oblečení zbylo. Začala jsem mu vysvětlovat, že jsem Češka, v Čechách jsem se narodila a vyrostla a hrozně ráda bych se tam vrátila...

„Od nás se neodjíždí,‘ prohlásil úředník, odsekává je jednotlivá slova. Pokynul mi na znamení, že slyšení je u konce. Pamatuji se, že jsem se pokoušela ještě něco vysvětlovat, ale do kanceláře vstoupil jiný muž a požádal mě, abych „uvolnila místnost“.

Tehdy jsem si uvědomila, že jsem se chytla jako myš do pasti, a pochopila jsem, že odsud se nedostanu. Jenom jsem nedovedla pochopit proč. Vždyť všichni tihle lidé měli plno řečí o přátelství a lásce mezi našimi národy, dokonce účastně pokyvovali, a přes to všechno nás nadále drželi v pasti. Abych pravdu řekla, dodneška mi není jasné, kdo měl z našeho trápení nějaký prospěch,“ svěruje se osmdesátiletá paní.

Žilo se jim opravdu těžko. Prakticky hladověli. Dorůstající chlapci měli pořád hlad. Když už prodali skoro všechny věci, které si přivezli s sebou, rozhodla se matka umístit nejmladšího třináctiletého Žeňu do dětského domova. Tam aspoň dostane najíst. Představovala si dětský domov, jak ho sama zažila, když léta v podobném zařízení v Pardubicích pracovala, a tak ji překvapilo, že ji Žeňa brzy začal úpěnlivě prosit, aby ho vzala zpět domů: „Když už mám umřít hladem, tak raději doma.“ Z rodiny pracovala jenom Lilja. Matka se naučila vařit polévku z kopřiv a dělat placky z lebedy.

V Rostově na Donu, zemi zaslíbené .....

Jednou se Libuše náhodně dozvěděla, že její přátelé v Rostově jsou ještě naživu. Vyslala tedy do Rostova dceru Lilju, která měla právě dovolenou, a syna Ljovu. Jedna učitelka z achtyrské školy měla v Rostově přítelkyni, náhodou taky Češku. Lilja s Ljovou se k ní tedy vypravili. Ta je ubytovala u sebe v pokoji. Sousedé, kteří s nimi sdíleli společnou kuchyň, byli velice příjemní lidé. Paní byla dětská lékařka a její manžel zastával nějaké vedoucí místo ve veřejném stravování. Pomohl Lilje a jejímu bratrovi získat práci v masokombinátu. O jídlo bylo sice postaráno, ale plat byl mizerný. Navíc většinu peněz posílali do Achtyrky, kde dosud zůstávala nejenom maminka, ale i mladší bratr Žeňa, kterého matka vzala z dětského domova zpět domů, a Liljina malá dcerka Tánička.

Lilja v Rostově na Donu

Lilja s dcerou Táňou a matkou Libuší v Rostově na Donu (1957–1959)

Časem se Lilje podařilo získat samostatnou místnost, a tak se mohl konečně i zbytek rodiny přestěhovat do Rostova. V té době přijel za Liljou do Rostova také její nastávající Alexej, který byl v té době na vojně v Německu. Poznali se ještě v Achtyrce. Jeho matka však nebyla ze synovy známosti nijak nadšená. Nelíbilo se jí, že Lilja má dítě, a Ljoňa, pokládáný v Achtyrce za žádaného ženicha, se nerozpakoval jezdit s kočárkem.

Jednou přišla Ljonina matka k Libuši domů a začala vyhrožovat, že Lilje utrhne hlavu, jestli nenechá Ljoňu na pokoji. Na to Libuše odvětila, že k nim domů chodí spousta mládeže, převážně chlapců, všichni si s malou hrají a zatím se žádná maminka nechystala utrnout hlavu její dceři.

Ačkoli měl Ljoňa svou maminku rád a vždycky ji poslouchal, tentokrát neustoupil a dál chodil navštěvovat své přátele a hrál si s malou Táňou. Naopak, matčina slova ještě znásobila jeho city a když odcházel na vojnu, přiznal se Lilje, že ji má rád. Lilja tedy čekala, až se vrátí z vojny. Když dostal dovolenou, při-

jel už do Rostova a všem přivezl dárky: malé Táně panenku, Lilje krásné šaty.

Vzali se, jakmile se Ljoňa vrátil z vojny, žili spokojeně a Lilje se zdálo, že je šťastná. Šťastná byla i Libuše. V Rostově se jí konečně podařilo najít práci s dětmi, která jí vždycky bavila. Přesto měla Lilja v hloubi duše pocit jakési neuspokojenosti. Ani si plně neuvědomovala, co jí vlastně chybí k úplnému štěstí. A jenom ve snu, když se toulala úzkými kamennými uličkami nebo se dívala z Karlova mostu na Hradčany a na vznešeně plynoucí řeku pod nimi, její srdce se radostně zachvívalo... Tehdy se cítila dokonale šťastná.

To už se psal rok 1958. Od chvíle, kdy přijeli do Sovětského svazu, uplynulo deset let. V té době začalo do SSSR jezdit víc turistů, přibýlo i pracovních návštěv. Jednou zaslechla Libuše ve městě na ulici češtinu! Ukázalo se, že do Rostova přijeli hostovat čeští operní umělci. Libuše se k nim vrhla jako ke starým známým. Po radostných objetích vyprávěla za doprovodu cinkání přiborů v nejbližší cukrárně krajanům o svých osudech a o tom, že nemá žádné zprávy o zbytku rodiny, která zůstala v Čechách. Mnohokrát jim psala, ale nikdy nedostala žádnou odpověď. Češi ji vyslechli a dokonce si ji vyfotili. Nedlouho poté přinesla Libušina snacha, manželka jednoho ze synů žijících v Čechách, domů časopis a znenadání v něm objevila fotografii své tchyně a její vyprávění o životě v SSSR.

Konečně mohli příbuzní z obou zemí navázat kontakt.....

První dopis přišel několik měsíců po Libušině setkání s krajaný. Psal syn Rostislav i další příbuzní... Ukázalo se, že ze Sovětského svazu nedostali jediný dopis ani od maminky ani od Lilji. Psali dokonce až do Moskvy na československé velvyslanectví, tam se však pátráním po sovětských občanech odmítli zabývat.

Teď, když se konečně našli, začali si nejenom často psát, ale i vzájemně se navštěvovat. V té době ještě v Praze žily Libušiny sestry. Kromě nich měla Libuše ještě bratra Slavoje, malíře, který

Liljina vnučka Lora žije v současné době v Rusku.

Liljin pravnuček Maxim

před válkou často pobýval v Itálii. Stejně jako později jeho synovec Rostislav, i Slavoj Štok byl krajinář. Žili zde i další příbuzní, synovec a neteř Stella, která zemřela poměrně nedávno ve věku téměř devadesáti let.

Příbuzní tedy poslali do Rostova pozvání a v roce 1959 mohla Lilja poprvé po jedenácti letech navštívit rodnou Prahu, projít se uličkami, které důvěrně znala z dětství. Čas však odvál její přátele a spolužáky, skoro nikoho z nich se jí nepodařilo najít. Většinou už žili někde jinde. Minulost byla nenávratně pryč...

Také Lilja se musela vrátit zpět do Ruska, kde zůstali její nejbližší, manžel, dcera, bratři a maminka... Je třeba podotknout, že ze všech jejích příbuzných se do Čech nejvíc toužila vrátit sama Lilja. Rád by odjel i její manžel, zatímco matka Libuše, které nekolovala v žilách ani kapka ruské krve, se v Rusku cítila dokonale šťastná. Žila ve městě, které znala z mládí, pracovala s dětmi a každoročně jezdila s předškolními i školními dětmi na letní tábory k moři. Stále měla dobrou náladu a i ve velmi pokročilém věku nejednou říkávala: „Žiju tak dlouho jenom díky tomu, že jsem tady.“ Naproti tomu Liljin manžel, jakmile s ní poprvé navštívil Čechy, zahořel touhou se do té pohádkově krásné a přívetivé země přestěhovat. V době, kdy by se takové sny mohly

uskutečnit, byl však už vážně nemocný. V devadesátých letech Lilje krátce po sobě zemřeli její nejbližší, manžel i dcera Tatjana. Zůstali dva bratři a vnučka Lora. Všichni mluvili o návratu do Čech, ale jak už to bývá, okolnosti nebyly příznivé. Tentokrát byly problémy nikoli na ruské, nýbrž na české straně. Úřady vyžadovaly potvrzení, že budou mít zajištěné bydlení a práci.

Nakonec se do Čech vrátila pouze Lilja a stálo ji to nepředstavitelné úsilí. Jenom s pomocí neteře Tatjany se podařilo sehnat doklady prokazující její české kořeny. Následně ji však, přestože mohla předložit rodokmen sahající po mateřské linii až do 18. století, čekalo další martyrium, tentokrát na českém konzulátu v Moskvě. „Ti se mě ještě natrápili,“ vzpomíná Lilja, „požadovali neskutečné množství různých potvrzení. A když je předložíte, řeknou vám, že nemáte správný formulář. A tak jedete zpátky do Rostova. V Moskvě nemáte kde zůstat, všude jsou fronty. Zkrátka čeští úředníci si v ničem nezadali se sovětskými byrokraty.“

Češi, Rusové, my a oni .....

S osmdesátiletou ruskou Češkou nebo českou Ruskou Liljou jsme si povídaly řadu hodin, vlastně spíš dnů. V Rusku, přesněji v Sovětském svazu, se neoctla z vlastní vůle, ale z vůle své matky, oklamané sovětskou propagandou. Když se tvář v tvář střetla se skutečným životem v zemi zničené válkou i režimem, nepropadla zoufalství, ale dokázala se o sebe postarat. Nejen jí, ale celé rodině vždycky pomáhali obyčejní lidé, Rusové, Ukrajinci.

Lilja ve věku 80 let na výstavě obrazů svého bratra Rostislava Korjakina (Praha, 2012)

„Myslím, že všichni lidé, kteří žijí podle Božích přikázání a neublížíjí ostatním, jsou dobří. V té těžké situaci, v níž jsme se octli kvůli vlastní důvěřivosti a kvůli záludnosti takových, které nemohu pokládat za lidi, nám vždycky pomohli přežít obyčejní lidé. Můžu naprosto souhlasit s tím, co tvrdila moje matka, česká sokolka, že nejlepší lidé jsou Rusové. A nejen to, můžu říct, že se k nám cizincům chovali líp než k vlastním lidem. Myslím samozřejmě obyčejné lidi, takové jako my. Brzy jsme se stali jedněmi z nich. Ale kromě nás tu byli ještě oni. Dodnes nevím, kdo jsou to ti oni, tak vzdálení obyčejným lidem. Kdo to ví? Je mi však jasné, že ti, kdo poslali do mé milované Prahy tanky s ‚bratrskou pomocí‘, byli oni, a ti vyplašení vojáčky na tancích jsme byli my. I ty miliony lidí v Rusku, oklamáných oficiální ideologií, to jsme také byli my. Upřímně chtěli Čechům pomoci. Pamatuji se, že se k nám tehdy chovali jako k lidem stíženým přírodní katastrofou. To oni obelhávali vlastní národ a využívali toho, že Rusové vesměs chovali k Čechům přátelské city. Teď už je to všechno pryč, už je mi osmdesát pryč, ačkoli život ještě nekončí. Nelituji toho, že jsem se s Ruskem a Rusy seznámila právě takhle. Byla jsem tam mezi svými...“

Pak si Lilja ještě na něco vzpomene a prosí, abych to zaznamenala:

„Když jsem sem do Čech jezdívala z Ruska na návštěvu, mnozí Češi, kteří tu prožili válku, si mně stěžovali, jak těžko se jim tehdy žilo a že prý lidé strádali hladem... Možná bych si to myslela také, kdybych se po válce nedostala do Ruska. Ano, v Čechách byl lístkový systém, nebylo dost masa, přesto se to vůbec nedá srovnávat s tím, co bylo po válce na Ukrajině nebo v Rusku. Tehdy tam děti umíraly hlady...“

Dnes žije Lilja střídavě v obou zemích, v Čechách, kde má trvalý pobyt, i v Rusku, kde žijí bratři Lev a Evžen s rodinami a také dospělá vnučka Lora a malý pravnouček. Žije velmi skromně, často mívá problémy se zdravím, chodí do kostela a modlí se za obě své vlasti. Dodneška však nechápe jednání sovětských úřadů, konkrétně pracovníků sovětského velvyslanectví v tehdejší Praze, kteří je záměrně klamali a šířili líbivé lži. Kdo mohl mít prospěch z jejich utrpení?

*Jelena Filipovičová
Praha – Karlovy Vary*

BUDUJEME SOCIALISMUS

úryvky z deníků 1953–1971

18. února 1953 .....

Pochopila jsem, že ho nikdy nepřestanu milovat. Oba jsme pochopili, že jeden bez druhého nemůžeme být, a tak jsme se rozhodli, že se nakazíme malomocenstvím. To nás pak umístí do jednoho leprosaria a budeme navždy spolu. Jenom nevím, kde bychom našli malomocného, od něhož bychom se nakazili.

7. března 1953 .....

Na všech přednáškách a seminářích se mluvilo jenom o Něm. Co teď bude?! Jak budeme bez Něj žít? Válku jsme vyhráli, protože On byl s námi. Ale co teď? Jak zvítězit nad nepřáteli? Vždyť je jich tolik. V zahraničí, tam jsou zjevní imperialisté. Ale i u nás. Ti jsou nejnebezpečnější, protože jsou skrytí. A je jich čím dál tím víc. Udivilo mě, jak se Lena Pavlovová ovládá: „Proč řveš? Uvidíš, to zvládneme!“

Večer jsme se s Ivem šli rozloučit s drahým vůdcem. Až k Savelovskému jsme dojeli tramvají a dál šli pěšky. Šly davy lidí! U Novoslobodské už byla pořádná tlačence. Prodírali jsme se dál.

Fronta postupovala pomalu, před Puškinovým náměstím se úplně zastavila. Najednou se lidé natlačili, přední řady couvly a zadní se tlačily dopředu. V mrazivém vzduchu se ozývaly výkřiky. Od úst stoupala pára, na náledí to klouzalo.

Fronta, vlastně už to nebyla fronta, nýbrž dav stlačený mezi domy, se náhle pohnul kupředu a jako špunt z láhve nás to vystřelilo na volné prostranství náměstí. Proti nám se hnala milice na koních. Měla jsem hrozný strach. Koně byli krásní, dobře živení, s čabrakami, a milicionáři měli v rukou biče. Ještě člověka přetáhnou! Rychle se snažím schovat v davu, ale uklouzla jsem a cítím, že jsem ztracená. Stojím na všech čtyřech a už se nezvednu, přese mě už se derou lidé. A najednou mě kdosi vytahuje zdola a zvedá nahoru. Ivo!

„Musíme pryč z toho pekla!“

Na manifestaci v Moskvě 7. 11. 1952 (uprostřed Ivo a autorka deníku)

Ale kam? Tlačí se na nás nejenom zezadu, ale už i zepředu a ze stran. Jen aby nás nenatlačili na domy. Je odtud slyšet hrozný řev a řinkot skla. Nad hlavami, nad celým náměstím ozářeným matným světlem pouličních lamp, zvedá se žlutavě narudlá pára. Už dávno nikam nejdeme. Dav nás kolébá, nese a tiskne k sobě. Konečně nás to hodilo směrem k nákladákům. Nahoře stojí kluci a děvčata a podávají nám ruce. „Polez,“ říká mi Ivo a vysazuje mě na kolo. Ale já už nemám žádnou sílu. „Je jí špatně, honem ji zvedněte,“ slyším jakoby ze sna. A najednou s úlevou cítím, že tlak ze všech stran polevil.

Konečně se můžu pořádně nadechnout. Galoše. Vedle nákladáků se vrší celá hromada galoší. Bezvládně visí můj téměř utržený límeček.

Za mnou táhnou chlapi nahoru objemnou ženu, celou pomuchlanou a rozdrbanou, která si najednou mezi vzlyky velmi zřetelně ulevila svou nadělanou zadnicí. Děvčata, která pomáhala klukům vytahovat lidi nahoru, se tiše zachichotala, zatímco žena mezi vzlyky nahlas lamentovala: „Jé, promiňte, jé, já si

Autorka deníku a její přítel Ivo

prdla!“ Znovu si ulevila a zanaříkala ještě hlasitěji: „Jé, já si prdla, jé, promiňte!“ Všichni se vesele nahlas smáli. I sama žena s tváří ještě zmáčenou slzami se smála a celé její kypré tělo se otrásalo. Přitom neustale opakovala: „Jé, já si prdla, jeé, promiňte!“ a její útroby stále ještě občas vydávaly hlasité pšouky.

Na korbě už se smáli všichni. Pak se začali smát i na vedlejších autech. Zdálo se mi, že se smějí i vojáci, kteří tvořili řetěz hned za nákladáky. Smích se šířil jako požár. Smáli se jen tak bezdůvodně.

Z nákladáku nás vysadili na silnici, jenže už ne na náměstí, ale v Puškinově ulici. Ivo seskočil sám. Ulice je volná. Lidé se sem stejně jako my dostali na nákladácích. Osamělé dvojice kráčely mlčky a zamračeně kopaly do rozbitého skla. Skupinky lidí se smály, zpívaly sprosté písničky a před každou rozbitou výlohou se ozývaly hlasité výkřiky. Jedna skupinka se už málem pustila do tance. „Co tancujete?“ zeptala jsem se jich. „Je zima!“ Minula jsem je a za mnou se ozval řehot.

Sotva jsem se vlekla vedle Iva, celá zmačkaná, bez galoší, ve zledovatělých válenkách a s límečkem visícím na niti jako leklá ryba. Ivo byl úplně v pořádku, až na čepici. Tu ztratil, když se nakláněl, aby mě zvedl. Vyšli jsme na Gorkého třídu. Tam bylo plno lidí. Všichni mlčky spěchali dolů k metru. Museli jsme jít až k Leninově knihovně. Lidé jeli mlčky, zasmušilí, utýraní sebou navzájem. Bylo to zvláštní, ale už jsem necítila takovou svíravou hořkost. Byla jsem jaksi otupělá a klidná. Možná z toho, že se mi z přechodu z mrazu do tepla začalo chtít spát.

24. února 1954 .....

Dneska jsme já, Lena Pavlovová a Žeňa „dostávaly kapky“ na ročníkové komsomolské schůzi. Schůze se konala v obrovské anatomické posluchárně. Zúčastnil se jí celý ročník a v prezidiu seděl u dlouhého stolu s rudým ubrusem celý komsomolský výbor. Jako druhý bod je na programu naše nevhodné a komsomolce nedůstojné chování. Jde o to, že jsme se ještě před začátkem zkouškového období vypravily do Zagorska. Modlily jsme se,

abychom úspěšně složily zkoušky, podívaly jsme se do muzea, obdivovaly chrámy, všechny dohromady i každý zvlášť, zvenku i zevnitř, poslouchaly církevní zpěvy, a dokonce jsme se poklonily ostatkům Sergeje Radoněžského (šedivá hlína a útržky téměř zetlelého roucha). Moc se mi v Zagorsku líbilo.

Všechny zkoušky jsme složily na „výbornou“ a teď dostaneme všechny tři vyšší stipendium. Když jsme se dověděly, že se na schůzi bude projednávat naše chování neslučitelné s komсомolem, Žeňa se rozplakala a Lena zbledla a tiše a rezignovaně pronesla: „Tak mám po studiu. Vyhodí mě. Nejsem jako Žeňka, nebudu plakat ani prosit. Ani za nic se nezřeknu Boha.“ Začala jsem je přesvědčovat, že, pokud Bůh je, určitě nám pomůže, když ho poprosíme. Žeňka s pláčem utekla a my s Lenou jsme se šeptem modlily Otčenáš.

Těsně před začátkem schůze se Lena zeptala, odkud se to vlastně dověděli? Asi za to můžu já, důvěrně jsem se pochlubila holkám z našeho pokoje, že nám Bůh pomohl složit zkoušky za jedna. „Je to průšvih, děvčata, musíte to odvolat, nebo vás taky vyhodí,“ řekla Lena.

Jako první si pozvali Žeňu. Řekla, že vůbec nevěří v Boha, ale jenom v komunismus, že se nemodlila a víckrát tam nikdy nepojede. Říkala to a plakala. A já jsem se mezitím modlila (vlastními slovy) k Bohu: „Pomoz nám, jestli jsi!“ Po Ženě jsem přišla na řadu já. Mám vždycky trému, když mám mluvit před tolika lidmi, ale teď jsem byla úplně klidná. Najednou jsem z ničeho nic cítila, že nám Bůh určitě pomůže. Velice klidně (až jsem se sama divila) jsem řekla, že máme všechny tři rády dějiny. A pak jsem velmi podrobně začala popisovat exponáty tamního muzea. Vyplynulo to nějak samo sebou, ale celou svou bytostí jsem cítila, že takhle je to správně a že by ještě bylo dobré všechny je rozesmát. Popisovala jsem oděvy, kolovrátek, láptě a dělala jsem přitom nemožně hloupé obličejy. Lidé v sále se už chichotali. V předsednictvu někdo poklepal tužkou o převrácenou skleničku: „Řekněte to podstatné, a nevykládejte nám o láptích.“ A já na to, že právě o podstatě mluvím. Musíme přece vědět, jak se před revolucí lidé oblékali. Nebyly boty ani silonky... Cítila jsem, že mi Bůh pomáhá. „A pak je tam,“ povídám, „spousta obrazů

madony...“ „Nevykládej nám o obrazech, ale o tom, jak jste se v kostele modlily!“ křikl někdo z předsednictva. „Jak vám Pánbůh pomohl složit zkoušky,“ dodal zlomyslně Satkanov.

Otočila jsem se k němu a k předsednictvu s hloupě udiveným výrazem a zvolala jsem, jako kdyby mě naplňovalo nejhlubší rozhořčení (ve skutečnosti to byla radost!): „Copak vážně věříte, že za nás zkoušky na výbornou skládal Pánbůh? Takhle jsme vysedávaly (tu jsem předvedla shrbenou stařenku a zašklebila se) ve studovně, pomalu jsme ani ven nevycházely!“ a zase předvádím pitvorné obličej. V sále se smáli. Vidím, že dokonce i Lena zvedla hlavu a usmívá se na mě. Podpořil mě náš Gruzínek Gurami: „Pšýšte mě vemte s sebou se modlit pšed zkoušky.“ Sál vesele hučel.

Řekli mi, abych si sedla. K řečnickému pultíku přistoupila mladá lektorka, Galina Aleksejevna, kterou máme na seminář z marxismu. Hovořila o škodlivosti náboženství tak dlouho, až málem všechny uspala. Říkala, že my, mladí budovatelé komunismu, musíme znát dějiny naší země, že bychom měli pořádat exkurze do muzeí atd.

Skončila tím, že nás nelze pokládat ani za nábožensky založené, ani za ateisty, a já prý jsem velmi naivní (tj. pitomá), zcela nevzdělaná, ikony nazývám obrazy. Komsomol nás má vychovávat, a ne vyhazovat. Zkrátka, na Lenu už ani nedošlo. „S Boží pomocí nás nevyhodili, dokonce ani nevyloučili z komsomolu,“ šeptala mi Lena už doma, „měly bychom zajet do Novoslobodské, zapálit svíčku.“

Měla jsem radost, když jsem si uvědomila, že Bůh existuje! Zcela zřejmě nám pomohl. Ale v komunismus věřím také. Víc než to. Vynaložím všechny své síly, abych ho přiblížila. Nemůžu pořád pochopit, proč se zakazuje věřit zároveň v komunismus i v Boha. Vždyť tam i tam je rovnost a bratrství. Komunista i věřící, oba jsou pro spravedlnost, za mír a proti válce, za štěstí pro všechny. Lena mi však řekla, abych si takovéhle myšlenky raději nechala pro sebe.

27. května 1954.....

Dnes jsme se s Ivem vzali! Zatím jsem si nechala původní příjmení, to se dá vždycky změnit. Ještě nechci, aby to někdo věděl. Nevědí o tom ani maminky, ani nikdo z ročníku. Ivo to řekl jenom Jaroslavovi. Jasně, jak něco našetříme, řekneme to všem a oslavíme svatbu. Ale teď není čas. Za pár dní jedeme na prázdniny (a řekneme to rodině) a od 1. srpna máme v Ščapovu ročníkovou praxi a svatbu budeme slavit tam. Vyjde to mnohem levněji, než kdyby se všechno kupovalo v obchodě. Vlastně jsme ani nevěděli, že nás oddají tak rychle. Omluvili jsme se na přednášku z chemie, vlastně jsme se zapsali a nenápadně zdrhli. Jeli jsme tramvají číslo 27. Ještě před Savelovským, jen čtvrt hodinky cesty, je zastávka „Obřadní síň“. Měla jsem na sobě vyšívanou blůzku a sukni s kšandami. Ivo měl světle šedivou košili s modrým proužkem a krásné sportovní kalhoty, přivezené z ciziny. Museli jsme chvíli počkat, než vystavili oddací list páru, který tu byl před námi. Potom se zeptali Iva, jestli má patnáct rublů. Zaplatil, pak jsme dlouho vyplňovali nějaký velikánský formulář a zase čekali v těsné čekárně, která byla cítit po cigaretách a voňavkách. Konečně nás pozvali dál a řekli, abychom se oba podepsali do matriční knihy. Dali nám tenoučký oddací list a potřásli rukou. Jsme manželé! Ještě jsme stihli poslední seminář z histologie v tomto semestru, máme z ní zápočet. Bylo to tak zajímavé, skrývat svou radost! Jsem to já, a zároveň to nejsem já.

Večer jsem to tajemství prozradila Leně Pavlovové. Jsme manželé a budeme mít svatební noc. Zina a Jaroslav slíbili, že nám pro první noc uvolní pokoj.

12. července 1954 .....

Už víc než měsíc jsem na deník ani nesáhla. Totiž poté, co jsme se vzali, k nám na kolej přijel táta a poradil nám, abychom na svatební cestu nejeli na Krym, jak jsme původně chtěli, ale do Vatrasu. Souhlasila jsem bez váhání, protože se mi moc stýskalo po babičce, a Ivo nic nenamítal.

A tak už celý měsíc žijeme tady na vesnici, tak krásné a tak hrozné, jak se vyjádřil Ivo. Vlastně si ale ani jednou nestěžoval, všechno ho tady zajímá. Bez přestání se divil a stále vykřikoval: „Taková ohromná pole!“ Ale také: „Takové strašné množství much! Ta zátopová louka je ale zničená, samá krtina! Jak se dá žít jen o kvasu a chlebu! Jak to, že nemají záchody?!“ Jde o to, že několik měsíců předtím, než jsme přijeli, byl ve Vatrasu požár a osm domů shořelo. Oheň zničil i první, dřevěné patro našeho domu.

Autorka deníku

Vzala nás k sobě příbuzná Alexandry Stěpanovny, která ve vlastní chalupě už nebyla asi dva roky, našla si totiž práci v Gorkém. Dům je větší než ten, co vyhořel, ale A. S. odmítla zřídit záchod v cizím domě. Prý ji majitelka žádala, aby nechala všechno při starém. A tak jsme s Ivem, stejně jako všichni dospělí v domě, chodili vykonávat potřebu do chléva. Místa tam bylo spousta, čtyři kozy, které se všechny jmenovaly Ljuska, se tam úplně ztrácely. I vzduch tam byl čistý, protože ve zdi do dvora byla díra pro psy, rezavého Šarika a černou Žučku.

Když jsme kvůli potřebě scházeli dolů, hned se objevovali, sedli si poblíž, zvedali chlupaté hlavy a zuřivě mlátili ohonem. Když šel někdo na velkou, psi se na to okamžitě vrhli a za neustálého mávání ohonem to okamžitě sežrali! Ivo i já jsme něco takového viděli poprvé. Oběma se nám to líbilo. Ivovi se také líbila děvčata. Z Káti, která každého porazí v dámě, je úplná krasaviče. Když se seznamovala s Ivem, blýskla svýma lehce šikmýma očima s dlouhými řasami a zvedla oblouky obočí, že Ivo úplně zapomněl, že tam stojí se mnou a nemohl se od ní odtrhnout. Člověk ji fakt nemůže neobdivovat.

A. S. vyprávěla, že mají teď v kolchozu nového předsedu z města. Tenhle nevyhání ženské do práce bičem, jak to dělával ten předchozí, a dovolil, aby si lidé kosili trávu (na zničené louce). Kátu si vzal do kanceláře, posadil ji do místnosti hned vedle. Zatím se nic neděje, ale kdo ví, jak dlouho to vydrží. Má ženu a tři děti, ale říkají, že si na Kátku dělá zálsk. Jen aby ji nezbouchnul! Dívčí poctivost se ve Vatrasiu cení víc než jakékoli bohatství. Když se tady dívka vdává, ukazuje tchyně druhý den skvrny na prostěradle celé vesnici. Mimochodem, hned jak jsme přijeli, přidělila nám A. S. na spaní širokou pohovku na půdě, dala na ni bílé prostěradlo a řekla, že ho druhý den bude předvádět.

Byla moc zklamaná, když se dověděla, že svatební noc už máme dávno za sebou (kdo ví, co jí táta o nás asi navykládal, vždyť jsme na koleji bydleli každý jinde). „Ženské přijdou hned ráno, co já jim jen řeknu?!“ Div neplakala. Bylo nám jí tak líto, mrkli jsme s Ivou na sebe a slíbili, že jí dodáme pravé „svatební prostěradlo“.

Rozřízli jsme čerstvého candáta a pomocí jeho rudých žáber vyrobili skvrnu. A ještě jsme ji vylepšili játry. Bylo by to bezvadné, jenže to bylo hrozně cítit rybinou. Museli jsme na prostěradlo nastříkat trochu kolínské. Nasmáli jsme se tak, až nás rozbolelo břicho. Ivo má tady vůbec neustále potíže, není zvyklý na zdejší stravu. Dokonce už zhubl.

Ráno byla A. S. spokojená, ale pro jistotu namočila prostěradlo s rezavou skvrnou v lavoru. Jako, že mladá ho namočila. Všechny ženské mi blahopřály. Uspořádaly pro nás celou hostinu, pirožky plněné brambory, rýží, vajíčkem, i s rybami. Bylo to prima a bylo veselo. Zpívaly se táhlé ruské písně, které se Ivovi také moc líbily.

25. září 1954 .....

Dnes nás ubytovali na koleji. Nás jako manžele ubytovali spolu s dalším manželským párem. Oba jsou Češi, Jiří a Jaroslava Doležalovi. Oba studují třetím rokem ekonomii. Jirka s Ivem

přepažili pokoj (je to obyčejný pokoj s jedním širokým oknem). U stropu v půli místnosti natáhli šňůru a přes ni přehodili nadvakrát složenou tapetu. „Předsíň“ (malinkatý prostor u dveří) jsme oddělili závěsem, který nám dala hospodářka. Večer jsme měli návštěvu, přišli Češi, František Havlena a jiní, které znám z prvního a druhého ročníku.

Zeptali se mě, jestli mi nebude vadit, když budou zpívat. Kdepak vadit, měla jsem naopak radost. Zvlášť se mi líbila písnička Na těch panských lukách. Ivo nezpíval, i když ho zvali, mlčky seděl se mnou a poslouchal. Nevím, jak se tam všichni vešli, bylo jich asi sedm. Mezi postel a přepažení se vejde jenom noční stolek. Člověk se k němu mohl protáhnout jenom bokem. Postel mají pravda o trochu užší než my. Havlena se před odchodem zastavil u nás, aby se rozloučil. Má hrozně příjemnou tvář. Chodí také s ruskou dívkou z institutu rybářství.

1. ledna 1955 .....

Příchod Nového roku jsme slavili spolu s jinými Čechy na půlce Doležalových. Bylo tam spousta dobrot a nuda. Češi se brzy rozešli. Doležalovi šli spát a my s Ivem jsme se vypravili na procházku do Modřínové aleje. Všude jsou zástupy studentů, dvojice i skupinky. Uprostřed aleje kroužil v tanci za doprovodu harmoniky Borisenko mladší, syn profesora chovu, mohutný jako medvěd. Studoval ve stejném ročníku jako Zina a Jaroslav, nechal se zapsat na celinu do Kazachstánu, kde pracoval jako hlavní zootechnik v sovchozu a teď je ředitelem. Do Timirjazyvky přijel tak na dva dny. Domů jsme se vrátili až dlouho po půlnoci. Šli jsme potichu, ale Jaroslava byla vzhůru. Říkala, že jí asi kvůli hluku na chodbě stoupl tlak, rozbolela hlava a udělalo se jí špatně. Nám bylo fajn.

13. února 1955 .....

Včera jsme byli na Leninských horách. Konalo se setkání všech českých studentů z celé Moskvy a skoro všichni mají ruské přítelkyně nebo manželky. Kdosi z Čechů dokonce vesele žerto-

val: „Naši kluci jezdí do Moskvy studovat proto, aby si našli ruské manželky.“ „Ale ty si přece taky hodláš vzít Rusku,“ namítl někdo vtipálkovi. „Už jsem se odhodlal!“ odpověděl Čech vesele. Konal se velký a skvělý koncert, ve kterém účinkovali čeští studenti z různých vysokých škol. Taky naši z Timirjazevky. Zpívali Na těch panských lukách a ještě jednu. Ale nejlepší bylo vystoupení ze Ščukinského, nacvičili hru, člověk se smál i brečel zároveň. Seznámili jsme se se spoustou lidí. Vůbec nemám čas na psaní.

5. dubna 1955.....

Od března máme přednášky ze základů genetiky. Lektor je myslím univerzitní profesor Kušner. Každou přednášku začíná tím, že pěje chválu na práci Lysenka (vlastně opakuje pořád to samé). Poté nudně (protože opakuje na každé přednášce totéž) vykládá o tom, jak škodlivé je učení morganovců a mendelovců. Pořád nás nutí dělat si poznámky, na jeho přednáškách je prý kritika Mendelovy teorie to nejdůležitější. Teprve potom, většinou až druhou hodinu přednášek, když už řada lidí tu nudu nevydrží a uteče, nám dovoluje odložit pera a vykládá o vlastní podstatě tmářského učení, o Mendelových pokusech s hráškem. Podrobně popisuje každý pokus. Posloucháme to jako pohádku. Plyne z toho, že znaky nebo vlastnosti, zkrátka dědičnost, se předává geny a jenom geny?! A prostředí s tím nemá co dělat! „V čem tedy vlastně spočívá tmářství?“ táže se Viřka Rjadčikov. Na Kušnerových přednáškách sedí vždycky vepředu. „Tmářství spočívá v tom, že neznali jedinou správnou filozofii, a sice marxisticko-leninskou, která...“ vysvětluje přednášející sáhodlouze a nudně. Pak už se raději nikdo na nic neptal. Poslouchat výklad o „tmářství“ bylo mnohem zajímavější.

23. května 1955.....

Třídíme věci, co si vezmeme s sebou na praxi, a zbytek dáváme do úschovny. Jedeme spolu s Ivem do Lebedinského okresu v Sumské oblasti, kde budeme pracovat v oboru, to znamená jako zootechnici na mléčné farmě.

4. červen 1955 .....

Ve městě Lebedino, které se víc podobá velké vesnici, jsme zašli do Ústředí, které řídí práci s lebedinským skotem. Dali nám umístěnku do kolhospu (ukrajinského družstva) Moskevský Bobrik. (...) Ubytovali nás u stařenky, které se tady říká Babka Parasjučka. Je strašně ráda, že budeme bydlet u ní, protože nás má taky živit a na to dostala potraviny. Mouku, pšenici, špek! Byla nadšená. Radostí bez sebe vylovila ze dna truhly láhev s tmavou tekutinou. Vytáhla špunt a trochu upila přímo z láhve. Okamžitě bylo cítit závan alkoholu. „Ce ne samohonka, ce je meducína. Piť samohonku o postu je hrich, ale meducína se může,“ vykládala babka směrem k ikoně, visící v předním rohu světnice a ozdobené vyšívaným ubrusem. Přitom na nás pomrkávala rozradostněným očkem. Všimla jsem si, že vlastně nikdy nepodléhala zoufalství. „Divaj, co ja všetko mám, či ja nie boháta!“ Otvírala ohromnou kovanou truhlu a jako relikvie vytahovala téměř nový černý plyšový kabát ušitý ještě před válkou, a pestrou šálu, hojně posypanou naftalínem. Ještě tam měla skoro novou vyšívanou košili a taky vestu a nabíranou sukni z pevné látky. Kromě toho měla kalhoty a spodky po manželovi, ačkoli už dávno zemřel. Také starší syn zemřel a mladší byl už dlouho zavřený. O dceři ví jen z doslechu. Říkali lidé, že prý ji viděli v Konotopu, pracuje tam v nádražním bufetu. Dokonce nechala matku pozdravovat, ale vrátit domů se bojí, aby ji nepřinutili pracovat na sklizni řepy.

Večer jsme zašli do kanceláře, abychom se seznámili s holo-
vou (čili ukrajinsky předsedou) kolhospu a zootechnikem. Holo-
va má hlavu velkou jako kotel. Dívá se přímo před sebe a něčím
připomíná egyptského faraona, jen vlasy nemá černé jako na ob-
rázku v učebnici dějepisu, ale tmavě zrzavé. Pozdravil nás, ze-
ptal se, jak jsme se zabydleli a jestli jsme dostali potraviny, utrou-
sil, že je zvyklý se postarat o mladé a povídá: „Jděte a pracujte.“

Šli jsme domů a s chutí jsme snědli boršč, který nám babka
Parasjučka uvařila. Celá až zářila radostí, že si má s kým pro-
mluvit, a tak povídala a povídala. Navykládala toho tolik, že by
člověk zaplnil celý sešit. Ohromilo mě, že zdejší předseda Vasyl

Mykolajič má po vesnici hromadu dětí. Jak je to zrzek, tak je jeho. Po válce tu skoro všechny ženy zůstaly bez mužů, samy se na něj lepí. Jakmile se narodí dítě, dostane potravinový příděl. A je tu dobrá školka. Všechny děti jsou najedené, opečované. Ani školu předseda nezanedbává, je tam vždycky teplo, dětem se vyvaňuje.

Parasjučka vykládá a přitom se nám dívá do očí, co si o tom myslíme. Jestli předsedu odsuzujeme. Vždyť si nejenom užívá, ale o děti se stará. Mimochodem, má manželku a dokonce devět dětí. Babka má radost, směje se tomu jak se divíme. (...)

21. června 1955.....

V Moskevském Bobriku je dnes svátek. Všichni se připravovali – pálili samohonku. Tady ji dělají z cukrové řepy. Svátek se slaví na druhý den po posvícení. Z kostela sice nezbyla ani cihla, všechno zbořili, když zřizovali družstva, ale lidový svátek existuje dodnes. Parasjučka si pamatovala, jak se slavilo, když byla mladá, děvčata s rozpuštěnými vlasy ozdobenými stuhami a chlapi v šarovarech. Jak tenkrát tancovali hopaka. A jak se zpívalo! V noci se vesnicí nesly písně, že se až odrážely od oblohy. Teď tu žádní chlapi nejsou, jen ohnutí staříci. Babka se přesto vyparádila, navlíkla si vyšivanou ukrajinskou košili a dala si pořádně do nosu. Dověkli jsme ji do postele a když jsme šli spat, ve vesnici ještě zpívali. Zdálo se, že ozvěna písni letí až ke hvězdám.

15. srpna 1955.....

Dnes mi ji přinesli. Poprvé jsem ji uviděla zblízka, sáhla si na sametovou tvářičku a dlouhé černé vlásy.

Když se v noci ze 13. na 14. srpna narodila, sahaly jí vlásy od obočí až na záda. Říkají jí cikánečka, že prý takové krásné a zdravé děti se rodí jenom cikánkám. Očička má moje holčička zavřená, spinká. Ale jaké má řasy, jako Šahrazád, do půli tváře. Přemýšlíme, jaké jí dáme jméno. Ivo řekl, abych ho vybrala já. Ze všeho nejvíc se mi líbí jméno Jelena. Je krásné a něžné, Jelena Pře-

Elvíra před odjezdem do Čech u svého otce Grigorije Ivanoviče Smirnova (červenec 1957)

krásná! Přesně. Zkrátka, kdybych se jmenovala Jelena, a nikoli Elvíra, kterou vždycky komolili a zkracovali, myslím, že bych byla šťastná. Takže Jelena! Váží 3,45 kg a měří 50 cm.

1. ledna 1957 .....

Silvestra jsme slavili u nás na koleji spolu s Julkou Frolovovou. Dali jsme si šampaňské a hráli šachy až do zblbnutí. Pořád jsem jenom prohrávala, Julka byla absolutní vítěz. Řekla, že za tu dobu, co jsem vdaná, mi změknul mozek. Dřív jsem ji aspoň občas porazila. Potom jsme si povídaly. Julka mi vyprávěla o sobě, vlastně o rodičích, o tom, co ještě nikdy nikomu neřekla. Její matka je obyčejná kolchoznice a teprve nedávno se vrátila z tábora na amnestii. Zavřeli ji proto, že si veřejně stěžovala na hnusný život v kolchozu. Tak ji zavřeli jako nepřátelský element. Jenom proto šla Julka právě na zemědělkou. Na jinou fakultu by se nedostala. Její chlapec, Gena Zamjatkin, studuje ve 4. ročníku ovocnářství, má samé výborné, ale původně chtěl také studovat něco jiného, hlásil by se na historii na Moskevskou univerzitu. Jenže jeho otce deportovali do archangelské oblasti. Teď ho také rehabilitovali. Celkem vzato jsou u nás v Timirjazevece „bez škraloupu“ jenom pitomci, u všech ostatních člověk zjistí, že se v jejich rodině vždycky najde někdo, kdo byl zavřený, protože prý „škodil“. Teď je pouštějí. Říká se, že propustili taky spoustu spisovatelů, básníků, vědců. Dokonce se tu objevil i náš Mjuga. Mjuga je legendární student, odvážný, ztřeštěný a úžasně nadaný. Nesnášel lež a jako nepřátelský živel ho taky v jedenapadesátem šupem poslali na sever.

„To máte štěstí, Ivo, že u vás v Československu není ani Sever, ani Sibiř!“ řekla Julka. „Já mám dědečka nepřítele lidu. Teď dostane papír, že je nevinný.“ Je hrozné zjišťovat, že „nepřátelé“ vůbec nejsou žádní nepřátelé, a naopak ti, které jsme oslavovali, naši „drazí vůdci“, jsou ve skutečnosti kruté a krvelačné bestie jako třeba Berija. „Co jsme to jen za pitomce, že jsme je tak milovali!“

10. července 1957 .....

Moskva je teď tak vyšňořená, že není k poznání. Všude je čisto, květiny, staré ploty jsou čerstvě natřené nazeleno, nebo dokonce nově opravené. Naše kolej je taky jako vyměněná. Dřív se stávalo, že se na záchod nedalo ani vstoupit. Teď je sice otvorů stejný počet, ale jsou vybudovány kabiny, všechno je velmi pohodlné, mouchy někam zmizely. Pokoje i chodby jsou nově omítnuté a vymalované. V kuchyňkách stojí nové plynové sporáky, a dokonce ledničky s mrazákem. Teď by se to teprv studovalo na Timirjazevce. Ale to není to nejdůležitější. Můžeme klidně chodit po ulicích, jezdit autobusy a tramvajemi bez obav o peníze v kapsách a kabelkách. Zloději, vandalové a násilníci se všichni někam ztratili. Je festival!

5. srpna 1957 .....

Dnes jsme překročili hranice naší vlasti v Čopu. Hranici tvoří pruh zoraného pole těsně u břehu řeky, ostnatý drát a samotná řeka. Vlak vjel na most přes řeku a zastavil se. Do kupé vešli pohraničníci s baterkami, všichni jsme museli vyjít ven na chodbičku, pohraničníci všechno důkladně prohlédli, jestli se někde neschovává špion. Takhle prohlíželi celý vlak. Konečně jedeme přes most. Hned za řekou začíná kukuřičné pole. Táhne se až k první příhraniční československé stanici Čierné. Udivilo mě, že tady nemají ani rozorané pole ani ostnaté dráty. Ivo mi vysvětlil, že Československo zcela důvěřuje naší zemi. A opravdu, v Čierné mě okamžitě upoutal obrovský plakát. Na něm se Československo a Rus přátelsky objímají a pod tím je nápis: Se SSSR na věčné časy. Byla jsem hrozně nervózní. Ivo mě hladil po vlasech, asi to prožíval se mnou, zatímco Lenička byla úplně v pohodě, jako doma – sesky (švestky), ajfata (rajčata), jabíška. Nadchlo ji, jaké je tady v Čierné pěkné velké ovoce a zelenina. Ivo nás vzal do restaurace a všem koupil párky. A Lena hned opakuje: „Pááky.“ Je to její první české slovo.

Vlak tu jede rychleji než u nás a také to víc hází. Asi proto, že jsou tady užší koleje nebo možná kvůli vagonům. V Čierné

jsme přestoupili do českých vagonů. Nejsou tu lehátka, jenom místa k sezení. Naše kupé je pro osm lidí. Přistoupila k nám jedna Ukrajinka, Galja, která žije v Čechách už dlouho, a Ruska Saša s dvěma upravenými děvčátky, která mluvila rusky jen málo a se silným přízvukem. Ona i Ukrajinka byly za války nasazené v Německu a na konci války si vzaly Čechy, kteří tam také pracovali jako totálně nasazení. Žijí teď až v západních Čechách. Byly doma na návštěvě. Obě pocházejí z venkova, Galja je z Poltavské oblasti a Saša z Voroněžské. Obě jsou vysoké, ramenaté, se silným rukama, opálené. Galja bydlí v Čechách na vlastní usedlosti. Mají osm hektarů půdy, deset krav, jalovice, telata. Má dva syny. Ti zůstali spolu s manželem v hospodářství a ji poslali na dovolenou k příbuzným.

V rodné vsi na Poltavsku se všichni seběhli, aby si ji prohlédli, divili se, jak je pěkně oblečená, radovali se z dáreků. Všem přivezla boty, i dětem, a také oblečení. Nechala jim tam i to, co měla na sobě, vracela se jen v bavlněných šatech. Kostým nechala sestře. Tam nic takového nemají. Nemají ani boty ani oblečení, chodí v hadrech. Místo platu dostávají čárky a stát si bere všechno. No a v Čechách si myslí, že u nás je všechno skvělé, kdyby jim to člověk vyprávěl, nevěřili by mu. Mysleli by, že jsou to pomluvy. Češi přece za války o nic nepřišli. Domy zůstaly stát a majetku se nikdo nedotkl. A stejně si stěžují, že se jim vede špatně... Saša Galje přízvukovala. Když Saša přivezla k příbuzným svoje děvčata, bílé punčocháčky, střevíčky, šatičky, bundičky, zkrátka jak se normálně tady chodí, pomysleli si příbuzní, že jsou nějakí buržousti. Děti tam na venkově v létě běhají bosy, v košílkách, přešitých po dospělých. Jíst také není co. Dokonce ani chleba není vždycky k dostání. „Nás samosebou hostili, vždyť jsme návštěva, kdo ví, kde to sháněli, ale sami, sami jedli kaši ze zbytků mouky vymetené ze všech koutů a zelňačku bez ničeho. A v Čechách si o nás myslí, kdovíjak nejsme mocní a bohatí. Všem pomáháme.“ „U nás taky říkají, že živíme všechny černochoy,“ přidala se Galja. „Neživíme, ale plníme svou internacionální povinnost,“ povídám. A není to zadarmo. Kdyby to nebylo výhodné, nesnažili by se nás Američani vytlačit. Sami by chtěli pomáhat, aby tam mohli rozmístit své základny, kdežto pro nás je nejdůležitější, aby nebyla válka.“

Ženy se mnou souhlasily. Pak jsem jim vyprávěla, jak naše Moskva zkrásněla, že je tam teď festival a jak nás všichni mají rádi. Zvláště dobře si pamatuju, jak Indové skandovali: „Hindi, Rusi bhaj, bhaj!“, čili: Indové a Rusové jsou bratři. Už brzy budeme bohatí. Jen co rozoráme celiny, zvýšíme produktivitu. Pak si budem žít! Vybudujeme komunismus...

Najednou jsem byla celá nesvá. Vždyť komunismus se buduje beze mne.

Elvíra s dcerou Lenou odjíždí do Čech.
(srpen 1957)

Vlak se řítí jako o závod. Na stanicích nosili kolem vlaku občerstvení a vyvolávali: „Párky, dalamančky, pivo!“ Naše Lenička kopala nožičkami a radostně opakovala: „Pá-ky, tajemáky, pí-vo!“

V Praze mě ohromilo nádraží. Vypadá jako palác s vysokým klenutým stropem, štukovou výzdobou a plastikami. Dali jsme kufr do úschovny a vydali se do hotelu, který nám rezervovala Ivova maminka. Byl už večer a všude kolem zářilo tolik světél! Šli jsme širokánskou ulicí. Skoro v každém domě byl v přízemí obchod s výlohami. Ani v Moskvě jsem takové neviděla. Ve výloze stojí figuríny jako živé, ženy, muži i děti. Na sobě mají krásné módní oblečení. Bez všelijakých ozdobiček, jednoduché, a přitom velice elegantní. Tlumené barvy, měkké, dokonce volné linie. A to dětské oblečení! I Lenička se dívá a nemůže odtrhnout oči. Ivo nás však táhne do „automatu“. Je to samoobslužná restaurace a jí se vestoje. Ivo nám koupil knedlo-vepřo-zelo (knedlíky jsou něco jako vařený chleba, nití nakrájený na plátky). Taky přinesl černé pivo. Pivo v sobě nemá skoro žádný alkohol a je moc dobré. Stojí 70 haléřů a oběd je za 5 korun. Krásně jsme se najedli a pokračovali dál. Všichni lidé v ulicích jsou krásně oblečení a usmívají se, i když je všední den. Všichni jsou strašně

ukáznění, přecházejí jenom na zelenou. Chtěla jsem přejít na červenou, když nic nejelo, ale Ivo mě chytil za rukáv, že prý to tady není zvykem, všichni čekají na zelenou. Abych pravdu řekla, to se mi moc nelíbilo, vždyť je to pitomost. Ale celkem vzato mě ohromilo, jak je tu všechno uděláno s rozumem. Přímo na ulicích jsou cedule upozorňující na WC, aby člověk nebloudil, a všude se dá najíst. Přímo na ulicích se pečou špekáčky, takové malé, moc dobré klobásky, na stolečcích je hořčice. To je u nás jenom na VDNCH, ale tam jsou hrozné fronty. Tady nejsou vůbec žádné. A jaké výlohy jsou v potravinách! Kolik je tady různých druhů salámů, šunky, sýrů. Nam, nejradši bych to všechno snědla! ...

V hotelu máme celý pokoj pro sebe. Na pokoji je obrovská postel, stejně široká jako dlouhá. Klidně by se na ni vešlo šest lidí. Přitom je jen pro dva. Lena má přistýlku, válendu zvlášť. Vrháme se s Lenou na měkkou a naprosto rovnou postel a válíme se po ní. Ale Ivo nás honí do koupelny. Koupelna patří přímo k pokoji. Je to síla!

12. srpna 1957.....

Ivo už dostal práci jako obvodní zootechnik a od 10. srpna už dostává plat! 1080 korun měsíčně! Maminka říká, že je to dobrý plat, a pro začátek přímo skvělý. Chleba tady stojí celé 2 koruny za kilo, mléko 1,50 až 2 koruny, jablka, rajčata nebo papriky 1–1,50. Zelí nebo brambory jsou ještě mnohem levnější. Pokud jde o potraviny, nejdražší je maso. Prodává se tady porcované podle druhu, přesně tak, jak jsme se to učili v Timirjazevce, ne jako u nás, nasekané spolu s kostmi hlava nehlava. Tam jsme viděli správně naporcované maso jenom na plakátech, a tady prosím: hřbet, plecko, kýta, kotlety (čili nejdelší sval na zádech a žebrech), bůček (maso na žebrech) atd. Jednotlivé druhy masa se cenově liší, zatímco u nás, kdo přijde dřív, dostane maso a na koho nezbyde, ten kosti a všechno za stejné peníze. Maso je tady asi dvakrát dražší než v Moskvě, ale zato je čerstvé a člověk si může vybrat. Bůček stojí 14 korun, plecko bez kosti je za 28, kýta za 35 atd. Hrozně levné jsou také boty. Koupili jsme pro mě boty na podzim, kožené s gumovou podrážkou

za 120 korun. V Moskvě by stály nejmíň 500 rublů. Ale hlavně tady nejsou vůbec žádné fronty. Přišli jsme do textilu, chtěla jsem si koupit svetřík. Vyložili mi na pult tolik blůz a svetříků, že se mi z toho až zatočila hlava. A všechny, které jsem vyzkoušela, mi sluší. Nejradši bych je koupila všechny, kdybych na to měla! Hned jsem si vzpomněla, jak mi Ivo kupoval svetřík v Gumu. Zapisoval si na dlaň pořadové číslo ve frontě a zabralo mu to tři dny. Ten červený svetřík, co mi tenkrát koupil, nosím dodnes, na loktech už je prořídilý, i vepředu je na několika místech zašíváný. Teď jsme koupili světle zelený. A taky moc pohodlnou šatovou sukni stejné barvy, jenže s velkými kostkami, a k ní oranžovou košili. Všechno spolu moc dobře ladí a dobře mi to padne. Nikdy jsem se sama sobě tak nelíbila. Maminka je spokojená, že mi všechno sedí. Když jsme šli domů do Pavlovické, pochopila jsem, že sukně je příliš úzká a brání mi v rychlé chůzi. Ale kvůli takové kráse se přizpůsobím, budu chodit malými krůčky. Ivovi jsme také koupili polobotky. Všechno ostatní má. Na národním výboru dostal krásnou koženou tašku a taky zootechnické kleště s čísly a barvou, metr a zápisník. Od prvního září se začne provádět klasifikace hovězího dobytka. Ivův obvod je nejdál od Liberce v okrese Jablonné. Je tam nejvíc dobytka z celého libereckého kraje. Je to za Ještědem jihozápadním směrem až na hranici s NDR. Skoro všechen dobytek je soukromý. Ivo říkal, že bych tam možná později také mohla dostat práci.

14. srpna 1957.....

Do Jablonného jezdí vlak. Ivo už jím jel. Aby byl v práci v sedm, vstává v pět a v půl šesté běží na nádraží. Ale dnes jedeme oba gazíkem se samotným šéfem, hlavním zootechnikem libereckého národního výboru Josefem Kramářem. Je to svérázný člověk. Hubený, skoro vychrtlý, nepřiliš vysoký, s ulízanými šedivými vlasy. Šedé oči, šedavý obličej, šedý oblek a neobyčejně živý pohled, obdařený dokonce jakousi magickou silou. Šéfuje deseti obvodním zootechnikům, všichni jsou mladí, mají rozdílné povahy, ale všichni si ho váží, i když říkají, že nemá prakticky žádné vzdělání. Řekla nám to nejstarší (je jí už 26 let!)

zootechnička Jaroslava Sedláčková, které všichni říkají Slávina. Má vysokou školu, obor zootechnika, a je to inženýrka. (My jsme vlastně taky inženýři! Můžeme si před jménem psát titul „ing“.) Proto dostal Ivo plat jako inženýr. Všichni obvodní zootechnici na šéfa tiše nadávají hlavně proto, že je přísný, vyžaduje disciplínu, svědomitost, když člověk udělá nějakou chybu, hned si ho zve na kobereček nebo krátí prémie. Mně se ale Kramář zdá moc sympatický. Přímo z něj sálá energie, která člověka nabíjí. Tuším v něm i laskavost, přestože ji dobře maskuje přísností.

Soudruh Kramář řídí, Ivo sedí vedle něj a já vzadu. Silnice se kroutí v zatáčkách, jak šplhá do kopce a pak zase dolů. Z jedné strany rostou stromy, borovice, smrky, šípek, jeřabiny, z druhé se rozprostírá šedo zelená, do očí bijící dálava se zalesněnými kopci a údolími, uprostřed zeleně se červenají střechy venkovských stavení. Konečně jsme vyjeli na rovnou silnici, lemovanou ovocnými stormy – hrušněmi, jabloněmi, švestkami. Ovoce je úžasně veliké. Neudržela jsem se a vyjádřila své nadšení nahlas. Soudruh Kramář hned zastavil a pobídl mě, abych si nabrala jablka a hrušky, kolik chci. Jablka i hrušky už jsou zralé a neobyčejně dobré. Nabrala jsem pochopitelně plnou Ivovu tašku, kleště a deník jsem přendala do kabelky.

Konečně jsme dorazili do Jablonného. Není to žádné velké město, nýbrž malé městečko, ale jako všechna tady má své výstavné centrum s dlážděným náměstím. V centru jsou patrové, zřídka i dvoupatrové zděné domy, postavené v minulém století nebo možná ještě dřív. Nejvyšší a nejhezčí dům je radnice, kde sídlí vedení města. Kramář šel dovnitř a my jsme zatím měli počkat u auta. Vyšel pak spolu s jakýmsi uhlazeným, přímo vypulírovaným člověkem, soudruhem, který, jak jsem se později dověděla, měl na starosti bytový fond města. Neznámý soudruh s Kramářem šli vepředu a živě spolu rozprávěli. Z řeči jsem pochopila, že se jedná o naše bydlení, zachytila jsem slova „byt“ a „sovětská občanka“, přičemž „sovětská občanka“ se opakovalo několikrát, až mi to bylo nepříjemné. Ivo mlčky vzdychal a já se zájmem čekala, co bude dál. Konečně si šéfové stiskli ruce a vybídlí nás s Ivem, abychom je následovali. Nešli jsme daleko. Zastavili jsme se u malého domku hned na náměstí. Kramář se k nám otočil a radostně

sdělil: „Tady budete bydlet. Byt není velký, dva pokoje a kuchyň. Ale je to pěkný dům a do práce není daleko. Manželce,“ kývl směrem ke mně, „taky v Jablonném najdeme práci.“

Mezitím z domu vyšli postarší muž a žena. Stejně jako já, zpočátku nic nechápali. Pak jsme pochopili: dostaneme jejich byt! „A kam půjdou oni?“ zvolala jsem. Uhlazený soudruh mi pokynul, abych nemluvila tak hlasitě a s nepříjemným úsměvem mi začal vysvětlovat, že takové lidi je třeba už dávno vystěhovat někam hodně daleko. Nevyhazují je přece na ulici, ale... Starší pán stál se zamýšleně skloněnou hlavou, zatímco žena ječela a pokoušela se něco dokazovat. Bylo mi hrozně trapně a mizerně, celé mi to bylo protivné. „Ne, ne, tady za žádnou cenu bydlet nebudu. Vůbec tady nechci bydlet. Zůstanu v Liberci!“ Ivo mě podpořil. Uhlazený pokrčil rameny a ztratil se a Kramář se dobrosrdečně rozesmál: „Pochopte, slíbil tajemníkovi na krajském národním výboru, že pro mé odborníky sežene byt. Tvrdil, že má nové byty.“

Odjeli jsme do Valtínova, což je největší vesnice v okrese. Je tam JZD, čili kolchoz. Tvoří ho ale jen méně než čtvrtina všech majitelů půdy. Dobytek patří většinou soukromníkům, a dokonce i ten družstevní je ustájený v soukromých chlévech maximálně po deseti kusech krav a dvaceti mladého dobytka. Doprovázel nás předseda místního národního výboru, podsaditý, klidný chlap s brunátným obličejem, a předseda družstva, člověk středního věku, hubený a nezdravě bledý. Nejdřív jsme si šli prohlédnout družstevní dobytek. Nachází se na různých místech po 6–10 kusech krav a 12–20 kusech mladého dobytka. Nový kravín se teprve bude stavět, a tak je zatím všechno, jak bylo před vznikem družstva. Chlévy jsou tu teplé. Skoro vždycky jsou spojeny s domem. Dům bývá situován do ulice a všechna hospodářská stavení jsou s ním propojena, a vytvářejí tak vnitřní dvůr, odkud se vychází do přilehlé zahrady, na pole a louky. Ke každému domu patří nejméně tři, čtyři hektary půdy, ale většinou je to deset, dvanáct i více hektarů. Domy jsou od sebe poměrně dost vzdálené, takže se vesnice táhnou celé kilometry podél silnic. Říká se, že tady v pohraničí je to všude takové, protože tady dřív žili Němci. Češi mají naopak ve městech i na vesnicích domy postavené blízko u sebe nebo přímo těsně vedle sebe. Dobytek se mi líbil. Červenotraka-

tě krávy, podobné našim simentálům, jsou všechny pěkné, dobře opečovávané, s vyvinutými vemeny. A telata jsou vůbec skvělá. Ve třech měsících váží víc než metrák! Krmení je tradiční, hlavně seno. Teplou šlichtu dostávají s koncentráty.

Potom jsme si šli prohlédnout soukromý dobytek. Ten byl také pěkný. „A teď vám ukážu jednoho hospodáře,“ pravil červenolící předseda valtínovského národního výboru Kramářovi. Chystala jsem se, že uvidím něco výstavního. Dvířka nízkého chléva se rozlétla a na dvůr vyrazila jako vystřelená obluda, z níž trčely obratle a nafialovělá žebra. Tlamu to mělo obrovskou jako krokodýl. Obluda výhrůžně zacvakala zuby, zachrochtala a začala rýt v zemi, až drny létaly kolem. Byla to prasnice a hospodář prý už druhým rokem žádá o odpis, protože je neplodná.

Ten pohled mě ohromil. Nemohla jsem se udržet smíchy. Předseda s vážnou tváří tvrdil, že je ještě mladá a že ji nemůže vyřadit ze seznamu plodných prasnic. Přímo jsem se otřásala smíchy, až jsem se neudržela a začala se nahlas chechtat. Při pohledu na mě se začal smát i Kramář, a dokonce i hospodář, jenom brunátný předseda národního výboru se důležitě naparoval. Ale nakonánc i on mávl rukou a slíbil, že prasnici vyřadí. Tím naše seznamování s Jablonným v Podještědí skončilo a my se vrátili do Liberce.

15. září 1957 .....

Pracuju na oddělení živočišné výroby libereckého národního výboru. Plat nedostávám, protože vlastně ještě nejsem oficiálně zaměstnaná, neumím ještě česky. Tak se chci co nejrychleji naučit. Obvodní zootechnici, stejně jako agronomové, kteří sídlí v sousední kanceláři, se tu zastaví jen na chvíli na konci pracovní doby, aby zkontrolovali, zda se po nich nesháněl někdo z vesnic. Vesnice je zajímavé slovo, asi má něco společného se slovem ves, ve významu cesta. Pro označení české vesnice se přesně hodí. Tady ani v té nejmenší vesnici nechybí silnice, zpravidla velice slušná.

Už téměř týden sedím celé dny v kanceláři zootechniků. Mým úkolem je zvedat telefony. Dnes, stejně jako celý minulý tý-

den, drobně mrholí. Neprší moc, ale zato vytrvale. Ještěd ani další kopečky vůbec nejsou vidět, zakrývá je hustá šedivá mlha. Šedé chundelaté mraky visí nad městem a zakrývají občas dokonce špičku radniční věže. Lidé přicházející zvenku nadávají na počasí, brrr, jak je tam sychravo. Je prý prima sedět v teple a suchu. Odpovídám na dotazy, kdo a odkud volal. S volajícími i s vracejícími se zootechniky mluvím česky. Vyřizují všechno bez problému. Ačkoli dnes se mi stal menší trapas. Přišel soudruh Kramář a ptal se, zda mu nevolal předseda z Mníšku. Ne, povídám, předseda nevolal, ale volal vám z Mníšku nějaký zmoklý chlápek. Kramář se podivil: „Jak to, zmoklý?“ Vysvětluju, že přece od rána prší, takže měl asi i plášť skrz naskrz promočený, vždyť říkal, že je syrový. Kramář se praštil do čela, v očích mu zajiskřilo a mohutně se zachechtal. „To je přece předseda Surový, jmenuje se tak!“ Směje se a smějou se i agronomky v sousední kanceláři, přes otevřené dveře všechno slyšely. A tu se objevil i samotný předseda Surový, už postarší, aspoň padesátiletý. Má příjemný obličej, je celkem urostlý, avšak s povislými rameny nevypadá kdovíjak mužně, ale zdá se být dobrosrdečný. Surový se mi také smál, ale neposmíval se, spíš naopak, jeho pohled byl takový účastný. Potom vzal Kramáře kolem ramen a odvedl ho na druhý konec kanceláře. O něčem se spolu bavili. Zachytila jsem jednotlivá slova: „Krmivo, zootechnik.“ Asi mě hned tak do zaměstnání nepřijmou, uvažovala jsem sklesle. Jenže oni se rozhodli mě zaměstnat! Budu pracovat v Mníšku jako obvodní zootechnik! Kromě Mníšku budu mít na starosti pět vesnic, v nichž jsou jenom soukromníci, tam se jezdí jenom na žádost, kdežto v družstvu v Mníšku musím být každý den, mají tam potíže. Byla jsem nadšená, ale zároveň jsem se obávala, jestlipak to zvládnu. Na svůj úsek pojedou až zítra, dneska jsem vyfasovala velkou koženou aktovku, značkovácí kleště a deník.

5. listopadu 1957 .....

Všichni zootechnici dnes na národním výboru zpracovávají výsledky klasifikace. Už mám také všechno hotovo. Celé dny jsem obcházela hospodářství, měřila krávy a telata starší než rok, na uši jsem jim dávala čísla. Krávy jsou rohaté, procvaknout číslo

je problém. Jedna mě nabrala tak, že jsem se i s kleštěmi ocitla v jeslích na slámě. Ale jinak jsou tu krávy krotké, nechají na sebe sáhnout.

Lidé jsou také slušní. Dřív jsem si myslela, že když je to soukromník, tak je to kulak. Zvali mě na jídlo. Jedli úplně obyčejně, bramboráky, knedlíky se zelím, mlíko. Měla jsem hrozný hlad, ale odmítala jsem, od „kulaků“ jsem si nebrala nic. Teď už jsem pochopila, že to nejsou žádní kulaci, i když mají třeba deset krav, jsou to dřiči. Prodávají mléko státu za stejné ceny jako družstva. Jenže družstvu stát navíc pomáhá, kdežto soukromníkům prakticky ne, když nepočítám odborníky, jako jsem já.

Dneska jsem si s uspokojením všimla, že už docela plynule mluvím česky. A rozumím úplně všemu. Ačkoli ani zdaleka nemluvím spisovně. To mi právě dnes ukázala moje kolegyně Anča Perníčková, pěkné dvacetileté děvče. Zdá se, že její pusa, dvě řady bílých zubů a plné výrazné rty jsou stvořeny proto, aby se radostně usmívaly. Koutky velkých úst jí sahají málem k uším. Zuby má bílé a v hnědých očích rozpustilé plamínky. „Elo, pojď do krámu, koupíš si fusekle,“ myslí ponožky. Ponožky skutečně potřebuju. Jdeme do obchodu. „Dejte mi, prosím, fusekle,“ říkám prodavačce. Anča mi stojí za zády a chechtá se, prodavačka se také musí usmívat. „Ponožky?“ ptá se a podává mi je. Zjišťuju, že výraz „fusekle“ je dost obhroublý. Myslím, že kolegové zootechnici jsou mojí venkovskou češtinou nadšeni.

13. prosince 1957.....

Ráno mi předseda Syrový sděluje, že lesník nechce prodat seno, prý není určeno pro naše krávy. „Ať chce, nebo nechce, bude muset! Nemůžete být měkkota, Když nechce prodávat, tak ho donutíme. Jedeme!“ povídám. Předseda souhlasně přikyvuje, ve všem se mnou souhlasí, a tak jedeme. Stoh je v lese. Seno je tenké, dlouhé a skoro zelené. „To je přece čalounické seno,“ říkají mi lesník i jeho žena a ještě sousedka, kteří přiběhli ke stohu. Křičí jeden přes druhého: „Seno se nesmí brát, to je čalounické seno, není pro krávy ani pro družstvo.“ Podívejme se, myslím si, „Vy přece nemáte dobytek,“ říkám, „stejně ho budete

prodávat. Výbor vám zaplatí a seno si odvezeme," povídám. A oni pořád křičí: „Čalounické, čalounické!“ Tak jsme nakázali ošetřovatelům, co přijeli s námi, aby ho přesto naložili. Naložili, zvážili, váhu jsme oznámili lesníkovi, aby si nepomyslel nic špatného. Za dnešek jsme převezli celý stoh. Teď nám bude seno stačit až do dubna. Celá rozradostněná se chystám jet domů, když tu do kanceláře přiběhne tajemník místního národního výboru soudruh Ježek, silnější člověk s kulatým červeným obličejem. Obvykle je pomalejší, ale teď vletěl k Syrovému jako dělová koule. „Františku, cos to provedl! Vždyť jsi přivezl čalounické seno!“ Teprve teď mi dochází, co znamená čalounické. To je přece seno do matrací. „Jasně, ona...“ ukázal směrem ke mně, aniž by se na mě podíval, „je mladá a přijela odtud, ale ty, starej harcovník, ty...“ a začal milého předsedu zasypávat nadávkami. Ještě dobře, že v češtině nejsou tak sprosté nadávky jako v ruštině. Nejhorší slova jsou „kurva“ a „prdel“. A tato slova se v různých pádech jako z kulometu sypala z úst rozčileného tajemníka. Honem jsem utíkala do kravína. Hodila jsem seno kravám, ale ty se od něj odvrátily. Panebože, co budeme dělat?

Doma se nemůžu rozhodnout, mám-li to říct Ivovi, nebo ne. Stejně se to doví, raději jsem mu to řekla. Obrátil oči v sloup: „Čalounické! To je přece do matrací, vždyť je drahé a zdaleka neroste všude. To se cení, používá se i do pohovek.“ „Co jsem to provedla!“ naříkám. „To nic“, uklidňuje mě Ivo, „čalounické seno je lepší než žádné, může se vyměnit za obyčejné, chce to jen dát si práci s hledáním.“ Uklidněná jsem usnula.

Elvíra s matkou, babičkou a mladším bratrem Jaroslavem před odjezdem do Československa